

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

МАТЕРІАЛИ

VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції

24 вересня 2020 р., м. Суми

*Друкується згідно з рішенням вченої ради
навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(Протокол № 1 від 1 вересня 2020 р.)*

ОРГКОМІТЕТ ТА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- Подрєз Ю. В.** – кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Абакумова В. І.** – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Бугрій В. С.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Вовк О. В.** – кандидат історичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Іваній О. М.** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Моцак С. І.** – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувачки кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Авхутська С. І.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Жуков О. В.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Оліцький В. О.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Турков В. В.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.
- Ярош Н. В.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

М34 **Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції : «Історико-філософські дослідження молодих учених» (24 вересня 2020 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2020. – ___ с.**

Збірник VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених присвячений важливим питанням всесвітньої історії, історії України, міжнародних відносин, актуальним проблемам історії та теорії держави і права, філософії та культурології.

ЗМІСТ

Борчук С.М., Засипко М.В. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКЕ ЖІНОЦТВО НОВОГО ЧАСУ: ЕТАПИ БОРОТЬБИ ЗА СВОЇ ПРАВА	6
Буріков В. О. СУМСЬКЕ НВО (1895-1920 рр.).....	7
Годонюк Ю. С. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА.....	9
Годонюк Ю. С. РОЛЬ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ 20-30 РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	11
Голодюк П. ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» У ГАЛИЧИНІ (1894–1914 РР.).....	13
Голуб В. Ю., Любчевський О. П. ДИКТАТУРА, ПРИХОВАНА ЗА ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКИМ ГОЛОСУВАННЯМ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	15
Гордієнко Є.М., Турков В. В. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.....	18
Гура Є. ОПЕРАЦІЯ «АРЧЕРІ»: РЕЙД БРИТАНСЬКИХ КОМАНДОС.....	20
Дегтярьов В. А. РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В 30-ТІ РР. ХХ СТ.	22
Дігтяренко М. О. ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА 1654 Р. ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНО- СХІДНОЇ ЄВРОПИ	24
Дубровська І. В. ФРАУЕНКІРХЕ В АРХІТЕКТУРНОМУ АНСАМБЛІ ДРЕЗДЕНА ХVІІІ-ХХІ СТОЛІТЬ.....	26
Дяченко К. В. КОЗАЦТВО ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ КІН. ХVІІІ – СЕР. ХІХ СТ.	28
Іванцова Є. О. НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІЛОРУСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В США В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД.	30
Ільяшенко І. С. ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН СВУ І ТУРЕЧЧИНИ В 1914–1915 РР.....	31
Карпенко І. ДИВІЗІЯ СС «ГАЛИЧИНА» – ГЕРОЇ ЧИ ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНЦІ?.....	33

Клодницький В. П.	
ВІЙНА МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА РОСІЄЮ У 1920 РОЦІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН	35
Клочак О. З. (Kloczak Oleg)	
DEMOKRATYCZNE PRZEKSZTAŁCENIA POLITYCZNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ PO 1989 ROKU JAKO JEDEN Z NAJWAŻNIEJSZYCH WARUNKÓW WEWNĘTRZNYCH KSZTAŁTOWANIA SIĘ NOWEJ POLSKIEJ POLITYKI MIĘDZYJARODOWEJ	37
Коляда І.А., Музичук М.О.	
ВОЛОДИМИР НАРБУТ ПИСЬМЕННИК АКМЕТИСТ, АКТИВІСТ ТА РЕВОЛЮЦІОНЕР, ЗАСНОВНИК РАТАУ: ШТРИХИ ДО КОНТРОВЕРСІЙНОГО ПОРТРЕТУ	39
Коляда І. А., Шубер О. А.	
ВПЛИВ ТА РОЛЬ БАТЬКА У ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПАТРІАРХА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ВЛАДИКИ ФІЛАРЕТ	41
Коляда І. А., Ткаченко В. О.	
РОЛЬ МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПАТРІАРХА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ВЛАДИКИ ФІЛАРЕТ	42
Осадчий Д. Ю.	
ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ П. ОРЛИКА В ЕМІГРАЦІЇ.....	44
Парашенко Д. О.	
ПЕЧЕНІГИ НА СЛУЖБИ У ВІЗАНТІЙСЬКОГО ІМПЕРАТОРА	46
Пітух Х.І.	
РОЛЬ ІМПЕРАТОРІВ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ВІДНОСИНАХ СХІДНОЇ І ЗАХІДНОЇ ЦЕРКОВ (НА ПРИКЛАДІ МАНУЇЛА ІІ ПАЛЕОЛОГА).....	48
Половинко Ю. В.	
УКРАЇНЦІ В СКЛАДІ АРМІЙ ЧЕТВЕРТНОГО СОЮЗУ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	50
Ребенок В. Р.	
БРИТАНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ АВСТРАЛІЇ В КІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	53
Скусинець А. В.	
ВНЕСОК І.П. КАВАЛЕРІДЗЕ В СПАДЩИНУ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ	55
Титенко І. Ю.	
РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ КНЯЗІВ У ЛИТОВСЬКО-МОСКОВСЬКИХ ВІЙНАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХVІ СТ.....	57

Ціватий В. Г.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН XVII СТОЛІТТЯ У СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА АНДЖЕЯ МАКСИМІЛІАНА ФРЕДРО (1620-1679) 59

Ярош Н. В.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (70-ті рр. XX ст.)..... 61

Яценко Ю. В.

СТАНОВЛЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ В ПЕРІОД МЕЙДЗІ: КОРЕЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ФОРМУВАННІ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ 63

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКЕ ЖІНОЦТВО НОВОГО ЧАСУ: ЕТАПИ БОРОТЬБИ ЗА СВОЇ ПРАВА

Рух жінок-робітниць - невід'ємна складова частина робочого руху. Вимоги рівноправності були вперше висунуті жінками в період становлення буржуазного суспільства. Ще 100-150 років тому майже не було жіночих професій, жінки не мали змоги займатися ні наукою, ні мистецтвом, не кажучи вже про політику чи бізнес. Ситуація докорінно змінилася лише на початку ХХ століття – відбулися суттєві зміни в суспільстві, що дозволили жінкам вийти з кухонь, спалень і салонів у публічну сферу праці та політики. Одним із перших прав, здобутих жінками, було право на освіту, потім – виборче право.

Початок організованого жіночого руху відноситься до часу Великої французької революції. У роки революції став виходити перший журнал, присвячений боротьбі жінок за рівність, виникли перші жіночі організації - жіночі революційні клуби. Підготовлена Олімпією де Гуж «Декларація прав жінки і громадянки», представлена в 1791 р. Національним зборам за зразком «Декларації прав людини і громадянина», була спрямована проти «панування чоловіків над жінками» і вимагала від чоловіків визнання повного соціального і політичного рівноправ'я жінки в ім'я здійснення «загальних людських прав» [1]. Однак більшість вождів французької революції відкинуло ідею жіночого рівноправ'я, і в кінці 1793 р. всі жіночі клуби були закриті. В Англії вимога цивільного рівноправ'я жінок було висунуто Мері Уолстонкрафт (1759 – 1797 рр.) в книзі «Захист прав жінки» (1792 р.), в якій вже були намічені основні лінії майбутнього феміністського руху [6].

Новим етапом стають 30-40-х рр. ХІХ ст., коли у Франції з'являється у література, яка повстає проти сімейного рабства жінки і вимагає її емансипації (наприклад, романи Ж. Санд), а у США жінки активно включилися до руху з ліквідації рабства, у Великій Британії - у рух чартистів і в боротьбу за скасування хлібних законів [2]. «Весна народів», революції 1848 – 1849 рр. в Європі дали новий поштовх розвитку жіночого руху, в тому числі руху за політичне і цивільне рівноправ'я. В 1848 р. у Франції виник ряд жіночих клубів, які боролися за політичне рівноправ'я жінок, зародилися перші самостійні організації робітниць; в Німеччині і Австрії з'явилося безліч жіночих союзів, які виступали за політичні права жінок. У США відбувся перший в історії з'їзд в захист прав жінок, згодом такі з'їзди стали скликатися майже щорічно [3, с. 35].

Друга половина ХІХ ст. відзначена новим рисами у жіночому русі – він набуває більших організаційних форм та висуває нові вимоги: у США - за розвиток жіночої освіти і звільнення жіночої праці від будь-яких обмежень у Великій Британії - за надання виборчих прав жінкам. Жіночі організації виникають у Німеччині (Загальний німецький жіночий союз (1865 р.)), у США

(Національна американська асоціація за жіноче виборче право), у Франції (Французька ліга прав жінок) [4, с. 23].

Наприкінці XIX – початку XX ст. зростає масштаб руху, який уже виходить за національні кордони і охоплює Латинську Америку, країни Азії (Туреччина, Іран), Тихоокеанський регіон (Японія, Індонезія, Індія) та утворюються міжнародні організації (Міжнародна рада жінок, Міжнародний альянс за виборчі права жінок, Всесвітній союз католицьких жіночих організацій) [5, с. 67].

Таким чином, упродовж багатьох років жіноцтво Європи вело активну боротьбу за рівноправ'я з чоловіками. Спочатку це була боротьба за освіту, згодом за працю і політичні права.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Bush J. British women's anti-suffragism and the forward policy, 1908-1914. // Режим доступу: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09612020200200330>.
2. Rollyson C. A. Conservative Revolutionary: Emmeline Pankhurst (1857-1928). // Режим доступу: <http://www.vqronline.org/essay/conservative-revolutionary-emmeline-pankhurst-1857-1928>.
3. Kaiser M. A. Emmeline Pankhurst and The Great war: radical suffragist, conservative patriot or political opportunist? Ottawa, 1995. 123 p.
4. Strachey R. «The cause»: a short history of the women's movement in Great Britain. G. Bell and sons, ltd., 1928. 256 p.
5. Лабутіна Т. Л. Ранній фемінізм в Англії. Вопр. історії, 2001, № 8. С. 45 – 50.
6. Новикова Н. В. Женский социально-политический союз: идеология и политика радикального феминистского движения в Великобритании в начале XX вв. // Режим доступу: http://vestnik.yzpu.org/releases/1997_2g/07.pdf.

Буріков В. О.

СумДПУ імені А.С. Макаренка

СУМСЬКЕ НВО (1895-1920 рр.)

Аби збагнути витоки сумського машинобудування варто заглянути в 90-ті рр. позаминулого століття. Саме в той час починають свій активний розвиток цукрова промисловість та винокуріння, особливо це стосувалося Лівобережної України зокрема в Сумському повіті Харківської губернії.

Якщо спершу цукрові заводи використовували виключно «вогневий» спосіб виробництва цукру, то поступово його замінив «паровий», котрий був більш вигідним але потребував досконалішого обладнання: парових машин, трубопроводів, арматури, апаратів випарювання цукру.

Саме для вирішення цього завдання П.І. Харитоненко, який був власником дев'яти цукрових та рафінадного заводів, разом з компаньйонами цукрозаводчиками Терещенками, Кенінгами, Сухановим у 1895 р. розпочали перемовини з бельгійськими компаніями з метою спільної участі у проекті будівництва підприємства. Невдовзі П.І. Харитоненко з партнерами отримав дозвіл від Міністерства внутрішніх справ на придбання земельної ділянки площею 6 десятин обабіч ґрунтівки, що вела із міста Сум до міста Суджі.

Забудовники зобов'язувалися ввести завод в експлуатацію не пізніше ніж через три роки [1, с. 7].

Вже 1 лютого 1896 р. у бельгійському містечку Жельї було засновано «Анонімне товариство «Сумські машинобудівні майстерні» з основним статутним капіталом 1,6 млн. бельгійських франків розділених на 3240 акцій. Як одному з основних ініціаторів створення товариства П. І. Харитоненку належала більша частина акцій – 400 з 3240 або 12,35%, тоді коли 11 його співвітчизників володіли не більше 3% [2, с. 39].

15 листопада 1896 р. цар Микола II офіційно затвердив статут бельгійської компанії, що і дало старт офіційній історії заводу. Вже до кінця 1896 р. було зведено: ливарний, котельний, механічний, мідно-кабельний, ковальський, модельний цехи, машинне відділення, казарми для учнів, три житлові будинки для працівників, магазин та головна контора.

Вже в перший рік роботи «Анонімне товариство «Сумські машинобудівні майстерні» надало робочі місця 350 робітникам. Досить швидко робітники поладнали з передовим обладнанням і менше ніж за рік змогли випустити першу нескладну продукцію з маркуванням заводу. Але в повітовому містечку не вистачало кваліфікованих спеціалістів. Їх доводилося запрошувати з-за кордону. Одним з таких спеціалістів був Альбрехт Бероунський, чех за національністю, запрошений з Австро-Угорщини, котрий почав свою кар'єру з технічного директора. Вже у 1904 р. Альбрехт стає головою підприємства. Завдяки йому підприємство в декілька разів підвищить свій промисловий потенціал. Більша частина застарілого обладнання буде замінена новим, що дозволить розширити асортимент заводу і дозволить виробляти нові помпи та металеві конструкції для цукрових заводів [2, с. 40].

Але не варто думати, що «Сумські машинобудівні майстерні» задовольняли виключно вимоги цукрової промисловості. У 1902 р. було виготовлено підйомні лебідки та ще низку устаткування для шахт Донбасу [1, с. 9].

Одним з визначних досягнень для заводу в дорадянський період, можна вважати випуск в 1908 р. для Кияницького цукрового заводу парової машини потужністю 300 кінських сил.

В 1912 р. у зв'язку зі збільшенням штату працюючих (близько 700 робітників) та асортименту продукції, яка виготовлялась, акціонерне товариство змінює назву на «Анонімне товариство «Сумські машинобудівні заводи». Активний розвиток підприємства дозволив йому зайняти лідируючі позиції у виготовленні продукції не тільки для цукрової галузі, а й у загальноімперському процесі розвитку машинобудівної промисловості.

Яскрава історія розвитку та процвітання заводу тривала до літа 1914 р. коли розпочалася Перша світова війна. Дуже швидко підприємство переорієнтувалося на випуск продукції для фронту. Був утворений снарядний цех з відділенням детонаторів, виконувалися замовлення на обладнання для порохових заводів. Працюючи на межі можливого завод зазнав труднощів: не вистачало нового обладнання, металу, робітників, бо значна частина з тих хто працював на заводі до війни пішли на фронт. Загострення ситуації всередині

країни призвели до проблем на самому заводі. Збільшення робочого дня з 11,5 год. у довоєнний період до 12-14 год., призвело до страйків робітників. 1915 р. ознаменувався страйком малочисельних ливарників, через рік вже страйкували робітники цеху детонаторів. Все це було ознаменуванням подій, що стануться в наступні буремні роки. 1917 р. ознаменувався створенням профспілки металістів на загальних зборах АТ «Сумські машинобудівні заводи» котрі за мету собі обрали відстоювання кращих умов праці, забезпечення робітників продуктами і ведення культурно-просвітньої діяльності. Період 1917-1920 рр. видався надзвичайно важким в історії заводу. Завод не мав чіткого графіку роботи, з кожною зміною влади він відновлював діяльність, але лише на місяць-другий, кожна подія в місті отримувала відгук в розгاردіяші та нових грабунках. Та найжахливіше, що в цій буремній веремії воєн, змін влади та грабунках, завод втратив значні запаси металів, кваліфікованих робітників, інструменти, верстати, архіви креслень. Був період коли у штаті заводу було лише 18 сторожів, котрі охороняли рештки майна заводу [1, с. 13].

Відносний спокій настав 1920 р., коли радянська влада взялась за відновлення підприємства. Заново почав функціонувати ковальський цех. Стартувало виготовлення молотків, сокир, дрібного сільськогосподарського реманенту. Для запуску верстатів використовували власноруч притягнутий на завод локомотив знайдений покинутим на торф'яних болотах поблизу станції Баси. Поступово підприємство почало відновлювати виробництво, почали надходити замовлення від винокурень, млинів та інших невеликих підприємств. Проте за браком грошей з заводом розраховувалися милом, зерном, олією та мануфактурою. Проте масштаби заводу все ще залишалися дрібними, у штаті заводу було лише 66 робітників.

Історія Сумського машинобудування тісно пов'язана з становленням та розвитком «Сумського НВО». На 1895-1920 рр. припав період активного розвитку не тільки заводу, а і міста, але все перервала Перша Світова війна, післявоєнний хаос та розруха котру викликали постійні зміни влади як в місті, так і в країні. Не можна було зрозуміти витримає завод цю веремію подій чи ні. Але нині можна сказати з впевненістю, що завод витримав це складне випробування часом і став лідером в машинобудуванні на багато років.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кіріченко Д., Вертіль О. Від крайньої півночі до спекотних пустель. ПАТ «Сумське НВО» - 120 років. Суми: ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2016. 184 с.
2. Григорьев Д.Н. Востребованные временем. Династия Харитоненко. Суми: РИО «Ас-Медія», 2003. 72 с.

Годонюк Ю. С.
СумДПУ імені А. С. Макаренка

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція використання судової практики в судочинстві. Важливу роль відіграла Угода про асоціацію між

Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року. В цій угоді Україна та ЄС підписали співдружність, в якій Україна зобов'язана застосовувати практику ЄСПЛ як джерело права. Суди при здійсненні правосуддя можуть застосовувати норми міжнародних договорів безпосередньо як частину законодавства України, а це є великим досягненням в українській юриспруденції, якщо вжиття відповідних заходів належить до компетенції суду або якщо вони сформовані в міжнародному договорі як норми прямої дії. Як норми прямої дії підлягають застосуванню судом, зокрема, норми міжнародних договорів України, які закріплюють права людини та основоположні свободи. Крім того, у разі виникнення труднощів із застосуванням міжнародних договорів України суди при здійсненні правосуддя можуть використовувати акти та рішення міжнародних організацій, спеціалізованих органів, які мають повноваження щодо тлумачення міжнародних договорів або врегулювання спорів щодо тлумачення.

Дані положення в судовій практиці свідчать про те, що суди України під час тлумачення положень міжнародного договору мають враховувати міжнародну правозастосовну практику. Такий підхід уможлиблює врахування на національному рівні не лише норм міжнародних договорів, а й результатів міжнародної імплементації, в тому числі практику Суду ЄС.

Слід зазначити, що Україна зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та врегулювавши на законодавчому рівні практику виконання рішень ЄСПЛ окремим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини», Україна наблизилась до створення однорідної судової практики, узгодженої з європейською правовою системою в схожих правовідносинах. Відповідно до ст. 9 Конституції України Конвенція та Протоколи до неї є частиною національного законодавства України як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Україна, давши згоду на обов'язковість міжнародного договору, зобов'язується діяти таким чином, щоб не позбавити його мети та не зробити його неможливим для виконання. Тому і ратифікована Конвенція і практика ЄСПЛ відповідно до вище наведеного Закону для України є джерелами права і обов'язковими до застосування.

Водночас, досі існують певні питання щодо розуміння правового статусу практики ЄСПЛ у вітчизняній правовій системі, мають місце й різні підходи щодо застосування того чи іншого рішення ЄСПЛ. Так, з одного боку, існує правова позиція, що оскільки відповідно до ч.1 ст. 46 Конвенції високі Договірні Сторони зобов'язались виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами, прецедентний характер мають виключно рішення, в яких Україна була стороною процесу. З іншого боку, існує правова позиція, що усі рішення ЄСПЛ є джерелом права.

Отже слід розуміти, що як показує юридична практика рішення Європейського суду з прав людини є джерелом права України. Багато спорів виникає у громадян України з державою і це свідчить про прогалини у законодавстві. На теперішній час ЄСПЛ є судом справедливості і

упередженості, який захищає права людини і юридично налаштовує держав виконувати рішення. Тому слід віднести практику ЄСПЛ як частину законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Монаєнко А.В. «Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства». Юридична газета. 2020. 28 квітня. №8 (714). С. 18-22.

Годонюк Ю. С.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

РОЛЬ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ 20-30 РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Сьогодні питання національно-визвольного руху має значний загальний інтерес. За роки незалежності держави було багато цікавих праць на цю тему, але роль жінки у визвольній боротьбі не розглядається. Західні вчені вже давно піклуються про жіночі проблеми, навіть намагаючись представити фемінізм у рамках філософських теорій та юридичних шкіл. Вступаючи в цю боротьбу, жінки ігнорують статеву дискримінацію, сподіваючись, що набуття національних прав автоматично забезпечить їх рівність у всіх інших сферах. Це явище відбулося в українському національно-визвольному русі в середині минулого століття.

Професор Марта Богачевська-Хомяк, розглядаючи питання феміністичного руху в Україні у 1884-1939 роках, звернулася до питання вступу жінок до ОУН. У 20-30-х роках молоді українки намагалися долучитися до боротьби за незалежність своєї країни, оскільки відчували дискримінацію не як жінки, а як українки[1, с. 78]. На їх вибір вплинула соціально-політична ситуація в Західній Україні, включаючи репресії з боку польської влади, переслідування українців, приниження їх національної гідності. У книзі «Відгомін» Іванна Заліська, згадуючи своє навчання в гімназії сестер-служебниць Василіанок, розповідає, як польські студенти, організовані в боївки, могли в білий день на вулиці міста побити людей, які розмовляли українською мовою, плюнути їм в лице, уночі ж поляки громили українські установи, підприємства. Їх ніхто не карав за сваволю, бо адміністрація закривала на це очі, а поліція не втручалася[2, с. 19].

Природно, що в таких умовах ідеологія українського націоналізму, який розглядав інтереси нації як найвищу людську цінність, стала популярною серед молоді.

Виникнення Української військової організації (УВО), згодом Організації українських націоналістів (ОУН), було продиктоване необхідністю представити силу, яка могла б дати ефективний опір польській окупації. Дівчата, які в іншому випадку вступали б до жіночих організацій, стали переконаними націоналістками. У 1928 році Ольгу Вербицьку (член УВО) засудили за вбивство польського шкільного куратора Собінського. Наступного року відбувся суд над членами УВО та ОУН, коли групі молодих жінок було

доручено розповсюджувати підпільну літературу. Серед них були Марія Кравців, Софія Мойсейович, Марія Конрад, Марія Мудрик, Анна Мриць, Зеновія Кравців.

ОУН вважала своїм головним завданням об'єднати весь український народ для боротьби проти поневолювачів, не орієнтуючись на статі. Під час утворення організації її керівництво заохочувало національно свідому молодь до професійної військової підготовки, намагаючись тим самим підготувати міцну основу для майбутніх повстань. Створено молодіжний підрозділ Юнацтво, який складався з молодіжних та дівчачих секцій. Для роботи були ретельно відібрані національно свідомі молоді жінки з сильним характером та організаторськими здібностями. У класі була одна, іноді дві п'ятірки. Сходинами часто були в парку на лавках. Поза сходинами дозволялося говорити «не з ким можна, а лише з ким треба». Зверталися одна до одної тільки по псевдонімах. На зустрічі дівчата вивчали історію України, читали нелегальну літературу, обговорювали політичні питання, навчилися працювати в умовах конспірації, передавати зашифровану інформацію та ознайомились з військовими питаннями[3, с. 38]. Усе було створено з метою найкращої підготовки молоді до вступу до Організації українських націоналістів.

У 1931 - 1932 рр. було створено бойово-розвідувальну дівочу п'ятірку на чолі з Марією Кос. Дівчатам доручали розвідувальні завдання, збирали необхідну інформацію, встановлювали контакти з відповідними людьми, стеження, а також виманювання, або, як тоді говорили, "зваблення" осіб, яким ОУН винесла смертний вирок.

Загалом початок 30-х років характеризувався зростаючим впливом ОУН на політичне життя західної України. Варшавський і Львівський судові процеси, що відбулися в середині 1930 х р., довели, що оунівці становлять реальну силу, яка готова нелегальними методами вести боротьбу за державницькі права української нації. Жінки в ОУН були не тільки вірними подругами, але й рівноправними партнерами у революційній боротьбі. Доступ до гімназійної освіти, участь у молодіжних організаціях («Пласт», «Сокіл», «Луг», «Просвіта», Союз українок, «Українська бесіда» та ін.), демонстраціях, політичних дискусіях виробили в жінок почуття солідарності.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884 – 1939. Київ, 1995. С. 266.
2. Зельська І. Відгомін. Торонто, 1989. С. 139.
3. Посівнич М. Формування військової доктрини ОУН (1929-1939) Український вивозний рух. - Львів, 2003. С. 44.

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» У ГАЛИЧИНІ (1894–1914 РР.)

У багатомілітній історії українського народу значне місце належить боротьбі за незалежну українську державу. У процесі визвольних змагань кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. українському народу не раз довелося зі зброєю в руках виборювати свободу та незалежність своєї держави. Великої уваги заслуговують молодіжні організації Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст., адже саме молодіжні товариства завжди були особливою формою прояву соціальної активності молодого покоління. У багатьох випадках молода людина в середовищі молодіжних організацій проходить процес соціалізації та формує умови для самореалізації. Зважаючи на це, дослідження діяльності та розвитку молодіжних організацій є досить актуальним. Особливий інтерес викликає діяльність української молодіжної організації «Сокіл», яка відіграла вагомую роль у національно-патріотичному вихованні західноукраїнського населення.

Український сокілкий рух зародився на теренах Східної Галичини у 90-х рр. ХІХ ст. Отже із лютого 1894 р. й розпочалась історія українського сокілського руху на західноукраїнських землях. Із закликом «Бодрімося!» новостворене товариство взялося до справ. Про його відкриття широко повідомляла тогочасна преса. Як підкреслив один із організаторів українського сокілства В. Лаврівський, чехи уважно стежили за розвитком українського сокілства й підтримували поширення сокілських ідей серед слов'янських народів. Так, перша публічна згадка про заснування українського «Сокола» з'явилася саме в чеському «Сокільському збірнику» в статті доктора Й. Шайнера «Наше гасло». В українських періодичних виданнях зазначалося, що під час виборів першого голови товариства Є. Барвінський запропонував кандидатуру професора В. Шухевича, але той відмовився на користь В. Нагірного – директора спілки «Народна торгівля» [3, с. 23].

Варто зазначити, що до сокілської ідеї прихильно поставилася передова академічна молодь і окремі представники галицької інтелігенції, оскільки вважали її перспективною і прогресивною.

У перші роки існування українського «Сокола» його активними членами стали Б. Лепкий (згодом талановитий літератор), І. Белей (редактор газети «Діло»), Ю. Тобілевич (син І. Карпенка-Карого), О. Коциловський (згодом доктор теології), Я. Вінцковський (композитор), І. Крип'якевич (відомий історик), М. Шухевич (доктор юридичних наук, відомий адвокат) та ін. Пізніше до товариства «Сокіл» долучилися учні шкіл і гімназій та студентська молодь – сини І. Франка – Тарас, Петро й Андрій, а також С. Гайдучок, М. Рудницький, О. Степанів, Р. Сушко та ін.

Загалом упродовж першого року діяльності членами товариства стала 121 особа, з них заняття відвідували 76 чоловік, а в 1896 р. кількість членів

збільшилась до 194 осіб, серед яких 26 були ремісниками, купцями, адвокатами, службовцями, священниками [3, с. 23].

За ініціативи та під керівництвом І. Боберського з 1 жовтня 1901 р. розпочиналися навчання для членів учительського гуртка. Першими учителями були Степан Гайдучок, Петро і Тарас Франко, Євген Любович.

Так, П. Франко викладав фізкультуру у львівських школах, брав активну участь в українському пластовому житті. Ще один син І. Франка – Тарас, після Першої світової війни, вчителював в Академічній гімназії у Львові.

З метою залучення до занять спортом усього населення у 1902 р. був створений «жіночий руханковий відділ».

У 1903 р. при товаристві була заснована музична секція, яка згодом переростає у вищий навчальний заклад. Це був перший заклад такого рівня, який ґрунтувався на вивченні музичних мистецтв, а один із його засновників – Я. Вінцьковський – написав гімн для «Сокола». Однак головним завданням товариства було виховання своїх членів в дусі спортивного та духовного розвитку. Члени товариства займалися такими видами спорту, як велосипедний (наколесництво), веслування, фехтування, лижний спорт (лещетарство), ковзанярський та санний спорт, хокей (гаківка), баскетбол (кошиківка), волейбол (сітківка або відбиванка), бокс (стусан), туризм (мандрівництво), стрільба. До речі, таку термінологію було розроблено І. Боберським, який у жовтні 1908 р. очолив український сокільський рух. На власні кошти новообраний керівник товариства опублікував перші підручники гімнастичних вправ і спортивних ігор: «Забави й гри рухові» (1904–1905), «Копаний мя'ч» (1906), «Значення руханкових товариств» (1909) тощо. За ініціативи членів товариства проводилися урочисті вечори з нагоди пам'ятних історичних дат, готувалися концерти, ставились театральні вистави (у театральній секції, якою керував А. Будзиновський розпочав свою театральну діяльність Л. Курбас.

Завдяки старанням організаторів сокільського руху для західноукраїнського населення друком виходили різноманітні книжки-брошури. У 1909 р. друком виходять брошури «Прилюдні вправи», «Ситківка», «Порадник для Соколів і Січей» під редакцією С. Горука, праці І. Боберського «Лавчина і Щеблівка» (1910 р.) та «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911 р.). Були ще й періодичні видання – «Сокільські вісті» та «Вісті з Запорожжя» (з 1910 р.), спочатку як двосторінковий додаток до «Нового слова», а з січня 1911 р. – як самостійний місячник руханкових і пожежних товариств, навіть з власним додатком «Пластовий табір» [1, с. 107].

На початку ХХ ст. український «Сокіл» став масовою організацією. Свідченням цього є сокільські маніфестації (здвиги) в Стрию (1909 р.), Тернополі (1910 р.), Станіславові (1911 р.), Львові (1911 р.), Бережанах (1911 р.), Калуші, Жовкві, Підгайцях, Роздолі, Снятині (1912 р.). Окружні маніфестації відбувалися у Львові, в Рава-Руській, Олеську та Білім Камені у 1913 р. Ці здвиги мали значення не тільки для розвитку фізичного спорту, але й для національної консолідації та піднесення рівня національної свідомості [1, с. 108].

Варто зазначити, що 15 жовтня 1911 р. у Львові проходили Запорізькі ігри з безпосередньою участю українських «Соколів», але найвражаючим був II Крайовий Шевченківський здвиг у Львові, проведений у червні 1914 р., де взяло участь близько 12 тис. осіб, серед яких були і члени січових та пластових організацій краю.

З початком Першої світової війни український «Сокол», разом з січовими та пластовими організаціями Східної Галичини, був співзасновником та становив ядро Легіону українських січових стрільців – першої військової національної формації новітньої доби, яка після понад двохсотлітньої перерви визвольних змагань, відродила козацькі традиції збройної боротьби за державні інтереси, об'єднала в своїх рядах людей відданих українській справі, збагативши їх новими духовними і політичними цінностями [2, с 57].

Таким чином, виникнення українського сокільського руху в Галичині стало доказом прагнення до незалежності. Головним завданням сокільського руху було фізичне, спортивне виховання, а згодом і військове навчання молоді як необхідної передумови до створення власного війська, яке мало стати засобом боротьби за державну самостійність України. Сокільські молодіжні організації сприяли активізації боротьби українського народу за державні інтереси, відродженню закладених українським козацтвом традицій збройної боротьби, виробивши власну ідеологію національного визволення та збагативши українців новими духовними і політичними цінностями, незважаючи на те, що були створені за іноземними зразками.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Боберський І. Українське сокільництво (1984–1939). Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1939. 160 с.
2. Ботушанський В. Нариси з історії Північної Буковини. Київ: Наукова думка, 1980. 340 с.
3. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 230 с.

Голуб В. Ю., Любчевський О. П.

*Військовий інститут
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ДИКТАТУРА, ПРИХОВАНА ЗА ЗАГАЛЬНОРОСІЙСЬКИМ ГОЛОСУВАННЯМ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Конституція Російської Федерації - вищий нормативно-правовий акт Російської Федерації. Прийнята народом Росії 12 грудня 1993 року, вступила в дію 25 грудня 1993. Конституція має найвищу юридичну силу, яка закріплює основи конституційного ладу Росії, державний устрій, освіту представницьких, виконавчих, судових органів влади і систему місцевого самоврядування, права і свободи людини і громадянина, а також конституційні поправки та перегляд Конституції.

Суб'єктами конституційної законодавчої ініціативи є:

- Президент Російської Федерації;

- Рада Федерації;
- Державна Дума;
- Уряд Російської Федерації;
- законодавчі (представницькі) органи суб'єктів Російської Федерації;
- група чисельністю не менше однієї п'ятої членів Ради Федерації або депутатів Державної думи.

Поправки до Конституції РФ були внесені 4 рази (2008, лютий 2014, липень 2014, 2020).

Останньою поправкою до Конституції став закон "Про вдосконалення регулювання окремих питань організації та функціонування публічної влади" Держдума РФ ухвалила 11 березня 2020 року. Того ж дня його схвалила Рада Федерації. Конституційний суд має дослідити закон про поправки на відповідність фундаментальним положенням Основного Закону. У разі позитивного висновку Конституційного Суду буде оголошено загальноросійське голосування щодо поправок до Конституції.

Передбачається, що воно відбудеться 22 квітня. Громадянам буде запропоновано голосувати за увесь пакет поправок, а не за окремі положення. Президент Російської Федерації вдало користується цією можливістю. Серед запропонованих поправок є ті, що будуть прийняті російським народом як знак турботи про своїх громадян. Вони спрямовані на те, щоб викликати інстинкти щодо збереження сімейних цінностей, захисту близьких та рідних, виклику співчуття до найменш захищених верств населення: пенсіонерів, ветеранів та дітей.

Згідно з поправками, Росія є спадкоємицею СРСР і "захисників Вітчизни". Президент РФ вирішив прописати в Конституції, що Росія є правонаступницею Радянського Союзу. У документі окремо наголошується, що держава "вшановує пам'ять захисників Вітчизни" і "забезпечує захист історичної правди".

"Применшення значення подвигу народу при захисті Вітчизни не допускається".

Володимир Путін також запропонував прописати в Основному законі не тільки захист суверенітету і цілісності Росії, але і підтримку співвітчизників за межами країни. Держава заявляє про готовність відстоювати та захищати їхні права й інтереси. Саме цим Президент РФ виправдав порушення територіальної цілісності України та дислокації російських військ на території України під фальшивим приводом «екстраординарної ситуації, яка склалася в Україні та загрози життю росіян, наших співвітчизників, особового складу Збройних Сил Російської Федерації, дислокованих на території України».

Релігія та церква, родинні цінності - головна рушійна сила, якою користується російський уряд у випадках, коли важливо просунути їхні особисті інтереси.

Водночас у документ внесене неоднозначне і широке формулювання про країну, "об'єднану тисячолітньою історією", що зберігає "пам'ять предків, котрі передали нам ідеали та віру в Бога".

Разом з цим в Конституції з'явилися обіцянки виховувати в дітях патріотизм і повагу до старших, визначення шлюбу як союзу між чоловіком і жінкою, а також вираз "традиційні родинні цінності", за які відповідатиме уряд.

У поправках розширені обмеження для держслужбовців. Чиновникам, депутатам і суддям заборонять мати іноземне громадянство або дозвіл на проживання в іншій країні. Більше того, Президентом тепер зможе стати тільки людина, яка не тільки на час вступу на посаду не має права постійно жити за кордоном, але й ніколи не мала такого документа.

Крім цього, чиновники, депутати, судді, прокурори й голови регіонів не зможуть мати рахунки й зберігати цінності за кордоном.

За цими пунктами приховано справжні наміри Президента Росії. Обмеження президентських строків не стосуватиметься Володимира Путіна. Тепер він особисто призначатиме і звільнятиме міністрів та суддів і буде наділений правом на цілковитий контроль над ними. Голова держави також зможе призначати (після консультацій з сенаторами) і відправляти у відставку низку міністрів, перш за все, силового блоку (керуючих міністерств оборони, надзвичайних ситуацій, внутрішніх справ, а також юстиції).

Решту пропонуватиме Прем'єр, а затверджуватимуть депутати. Збільшиться кількість сенаторів, яких Президент може призначити до Ради Федерації. Більше того, Президент зможе надати дозвіл займати цю посаду сімом сенаторам до кінця життя. Рада Федерації — верхня палата Федеральних зборів Російської Федерації, постійний діючий орган; її засідання відбуваються у разі необхідності, але не рідше, ніж раз за два місяць. Рада Федерації включає 170 членів (сенаторів). Згідно з Конституцією Росії, до Ради Федерації входять по два представники кожного із 85 суб'єктів РФ (22 республіки, дев'ять країв, 46 областей, три міста федерального значення, одна автономна область і чотири автономних округи). Судді також стануть більш залежні від Президента. Він, зокрема, зможе ініціювати звільнення суддів Конституційного і Верховного судів, включаючи їхніх голів і заступників. До цього часу в голови держави було тільки право їх призначати, а вища кваліфікаційна колегія суддів стежила за їхньою роботою і могла звільнити у разі порушень. Крім того, кількість суддів Конституційного суду скоротиться до 11.

Володимир Путін запропонував "обнулити" свої терміни. У такому випадку він зможе знову висунути свою кандидатуру на посаду Президента Росії у 2024 році. Наступний Президент Росії не зможе обіймати цю посаду більше двох разів. Чинна норма зі словом "поспіль" дозволила Володимиру Путіну після восьми років президентства зайняти крісло Прем'єр-міністра РФ, а в 2012 році знову повернутися на пост президента ще на два терміни. Тепер таке буде неможливо.

Водночас у російського Президента повноважень буде більше, а у Прем'єра й уряду менше. У Конституції РФ з'явиться роз'яснення, що Президент має право здійснювати "загальне керівництво" урядом, його роботою. Прем'єр-міністр більше не визначатиме основні напрямки роботи

кабміну, а тільки "організовуватиме" його роботу, виходячи з доручень Президента.

На Конституційний рівень винесені гарантії недоторканності Президента після його відставки. Крім того, Президент після своєї відставки може стати довічним сенатором.

За ініціативи Путіна, у Конституції з'явиться положення, що дозволить Росії не виконувати рішення міжнародних органів. Для цього потрібно, щоб Конституційний суд, який тепер більше залежатиме від Президента, визнав їх такими, що суперечать Основному закону Росії. Зараз така норма вже діє щодо рішень Європейського суду з прав людини. Формально ж пріоритет міжнародного права зберігається, і росіяни можуть звертатися в міжнародні органи для захисту своїх прав. Тобто, якщо в російських судах не вдалося домогтися справедливості, можна буде, як і раніше, подавати скаргу до ЄСПЛ.

У Росії з'явиться новий конституційний орган - Державна рада. Формуватиме її Президент, а її члени визначатимуть напрями внутрішньої та зовнішньої політики. Цей інститут існує і зараз, однак він не має реальної влади і виконує тільки дорадчі функції.

Теперішня влада своїми діями продовжує традиції єльцинського керівництва. Путін не розстрілював Парламент, але прийняв злочинну Конституцію Єльцина, а також вніс до неї поправки, що повністю суперечать демократичним нормам. За наказом Бориса Єльцина, було розстріляно Білий дім у Москві, розігнано Парламент РФ, замість нього створено Державну Думу, що була кишеньковим урядом та повністю підпорядковувалась тодішньому Президенту Єльцину.

Таким чином, Російська Федерація дедалі більше обмежує права росіян під приводом піклування про своїх громадян. Найбільш загрозлива зміна до Конституції – пріоритет Конституції РФ перед міжнародним правом. Цим самим Президент офіційно заявляє про те, що Російська Федерація буде поза впливом міжнародного суду. Цей закон розширює повноваження Володимира Путіна до необмежених.

Гордієнко Є.М., Турков В. В.
СумДПУ імені А.С Макаренка

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.

Після встановлення більшовицької влади на території України радянська держава розгорнула активно роботу у середовищі національних меншин, у тому числі і серед етнічних німців. За даними перепису 1920 р. В Україні проживало 210185 радянських громадян німецької національності [1, с. 52] . В умовах багатонаціонального складу населення перша Конституція УСРР, прийнята 10 березня 1919 р. III Всеукраїнським з'їздом рад, декларувала рівність і право на рівний розвиток національних меншин [2, с. 181].

Вже в 1919 році в структурі міських та губернських органів КП(б)У працювало 30 секцій, серед яких було і декілька німецьких. У травні 1920 року секції були реорганізовані в бюро, які займалися виданням літератури національними мовами, політичною агітацією, створенням культурно – освітніх закладів [3, с. 73] .

Справами німців та інших національних меншин займався відділ національних меншостей – спеціалізована державна установа в структурі адміністративно – організаційного управління народного комісаріату внутрішніх справ України (НКВС), яка була утворена у 1921 р. При відділі була створена німецька секція. Для проведення культурно – просвітницької роботи серед національних меншин у складі наркомату освіти УСРР була утворена Рада національних меншин [4, с. 181] .

Керівні партійні та державні органи, тримаючи в своїх руках важелі впливу на національні процеси, визнали одним із головних регулюючих факторів раціональне районування. З їх ініціативою в 1922 р. Була започаткована реформа адміністративно – територіального устрою, яка негативно позначилася на житті німецьких колоній.

Вона мала суттєві концептуальні прорахунки, здійснювалася надто поспішно, а головне – ігнорувала національний склад новостворених адміністративно – територіальних одиниць. Адміністративні перетворення супроводжувалися перекроюванням земель, причому значна їх частина переходила до нових господарів. У ряді випадків, наприклад в Одеській та Катеринославській губерніях, німецькі колоністи отримували степові наділи замість своїх присадибних ділянок, частина яких була передана для користування мешканцям сусідніх сіл, або переселенцям з інших регіонів.

У березні 1924 року Центральне Бюро німецьких секцій при ЦК КП(б)У підготувало доповідну записку « Про виділення компактних німецьких колоній в самостійні німецькі адміністративні одиниці». Висловлюючись за доцільність виділення німецьких адміністративно – територіальних одиниць у Катеринославській (Мелітопольська, Запорізька та Бердянська округи) ; Донецькій (Маріупольська округа) та Одеській губерніях (Миколаївська та Одеська округи), Центральне Бюро німецьких секцій звернуло увагу ЦК КП(б)У на суттєві недоліки існуючих систем -регулювання. У зв'язку з цим відзначалося районування у 1922 та 1923 роках. « Не було звернуто уваги на національні та економічні особливості.

Етнічних груп взагалі та німецьких колоністів зокрема». Так, під час районування Кнаденфельдська волость (26 німецьких колоній з населенням понад 18 тисяч чоловік) була приєднана до Чернігівського району Бердянської округи; Ландауська волость опинилася у Варварівському районі Миколаївської округи, а Рорбахська волость та частина Гальбштадської відійшла до Березівського району Одеської округи [5,с.13] .

В результаті, 25 волостей, де німецьке населення проживало компактними масами, опинилися в адміністративно – територіальних одиницях з інонаціональним складом населення. Звертає увагу той факт, що в німецьких національних районах діяли німецькі сільради. З 1 вересня 1923 року по

початок 1926 року на Україні функціонували 600 сільрад, з них – 226 німецьких [6, с. 128].

Все вище наведене свідчило про те, що владні структури прикладали багато зусиль щоб налагодити життя у середовищі німецької національної спільноти, що проживала на території України на початку 20-х рр. ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Чирко Б.В. Національні меншини України в 20 – 30 рр // Український історичний журнал. 1990. №.1. С. 51 – 64.
2. Конституція Української Соціалістичної Радянської республіки (Від 10 – 14 березня 1919 р.) // Історія Української Конституції/ Упорядн.. А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. Київ : Право, 1997. С. 175 - 181
3. Васильчук В.М. Німці в Україні. Історія і сучасність. (друга половина ХVІІІ – початок ХХІ ст.) Монографія. Київ: Вид. центр КНАУ, 2004. 341.
4. Якубова Л.Д. Діяльність відділу національних меншин НКВС УСРР // Український історичний журнал. 2006. №.5. С. 173 – 186 .
5. Євтух В.Б. Чирко Б.В. Німці в Україні (1920 – ті - 1990 – ті роки). Київ. Інтел., 1997. 158 с.
6. Гонтар О.В. Деякі питання міжнародних відносин на Україні в 20 – ті роки // Український історичний журнал 1991. №.7.С.125 – 133.

Гура Є.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ОПЕРАЦІЯ «АРЧЕРІ»: РЕЙД БРИТАНСЬКИХ КОМАНДОС

Геополітичне становище Європейського континенту та всього світу було надто напруженим через зовнішньополітичні уособиці, які призвели до широкомасштабної війни. З самого початку Другої Світової війни британський прем'єр-міністр Уїнстон Черчіль був упевнений, що рано чи пізно сили союзників будуть змушені висадитися на півночі Європи, щоб звільнити території від німецьких частин регулярної армії та дивізій СС. Залишалось тільки три питання: Де? Коли? І як? У червні 1940 р. У. Черчіль розпорядився створити спеціальні диверсійні підрозділи для проведення рейдів на окупованих нацистами територіях Європи.

Термін «командос» у британській армії був відроджений в 1940 р. для 5000 чоловік, які брали участь у рейдерських заходах на згадку про мобільну партизанську тактику командосів під час Англо-бурської війни [3].

Перший великомасштабний рейд командос було проведено 27-го грудня 1941 р. Його метою стало норвезьке портове місто Вогсей. Командос за підтримки військово-морського флоту і бомбардувальників билися за кожен вулицю. Німці чинили запеклий опір, але не могли змагатися з командос [1].

Загальні завдання кожної групи:

Група 1 повинна була висадитися поблизу Гольвіка та очистити район Халноесвік, де повідомлялося про німецьку зброю. Виконавши це завдання, група 1 мала рухатися вздовж прибережної дороги до Південного Вогсею та сформувати резерв для Групи 2, якщо не буде надано інших наказів.

взято в полон 209 німецьких солдатів. Були затоплені що перебували біля берега німецькі судна загальною водотоннажністю 16 тисяч тон.

Таким чином, диверсійні підрозділи показали себе на полі бою з найкращої сторони. З Вогсею почався новий етап в діях англійських підрозділів спеціального призначення та співробітництва безпосередньо різних військових структур.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Миллер Д. Коммандос: Формирование, подготовка, выдающиеся операции спецподразделений. Мн.: Харвест. 1999. 464 с. // ВОЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА (МИЛИТЕРА): URL: <http://militera.lib.ru>
2. Vaagso. A Date with History // A month by month complete guide to Britain from the Roman times. URL: <https://dailybritain.wordpress.com>
3. *Raid on military and economic objectives in the vicinity of Vaagso Island* // *The Public's Library and Digital Archive*. URL: <https://www.ibiblio.org>
4. Operation Archery // Operations & Codenames of WWII. URL: <https://codenames.info>

Дегтярьов В. А.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В 30-ТІ РР. ХХ СТ.

В 30-ті р. ХХ ст. між Радянським Союзом і Сполученими Штатами Америки починають з'являтися перші стійкі економічні відносини, незважаючи на ідеологічну ворожнечу їхніх режимів. Цьому посприяли об'єктивно існуючі проблеми обох держав, які якраз можна було вирішити за допомогою тісної співпраці.

Радянський Союз після тяжкої для нього громадянської війни, втрати значної частини сектору економіки залишався відсталою в технологічному плані державою і мав намір в короткі терміни це відставання скоротити. Про це свідчать особисті заяви Й. Сталіна в лютому 1931 р. [5, с. 39].

США в той час також переживали не найкращі часи. Криза перевиробництва переросла в Велику Депресію - економічну кризу світового масштабу. Якраз таки пошук нових ринків збуту був одним з шляхів подолання в державі економічного хаосу.

Дійшовши до згоди сторони почали активну співпрацю. Американська техніка, патенти на винаходи, плани заводів попрямували до СРСР, який в свою чергу платив повну ціну за надані послуги. Одним з найвідоміших проєктів був Сталінградський тракторний завод, який був цілком побудований в США, демонтований, перевезений - і зібраний вже в СРСР. Український «Дніпрогес» побудувала американська фірма Cooper Engineering Company (і німецька компанія Siemens), Горьковський автозавод був побудований американською компанією Austin і тд. Загалом за ці роки було збудовано понад 1500 заводів, 500 з яких припадало на ім'я видатного архітектора Алберта Кана [2].

Співпраця не обмежувалася чітким копіюванням технологій. Зі Сполучених Штатів направлявся контингент інженерів, який мав підготувати спеціалістів до кваліфікованої роботи. Здійснювалося таке навчання на робфаках.

Не обмежувалися запозичення і важкою промисловістю. Так, тодішній народний комісар харчової промисловості СРСР А. Мікоян в 1936 р. особисто відправився з делегацією до США переїмати передовий досвід масового виробництва.

За два місяці відрядження А. Мікоян побував у багатьох містах, проїхавши близько 20 тисяч кілометрів. Радянська делегація перебувала в безперервному русі - від харчових підприємств до сільськогосподарських ферм, від заводів харчового машинобудування - до заводів з виробництва тар і упакувальних матеріалів. Кількість гастрономічних нововведень, які А. Мікоян привіз з США, відповідала розмаху поїздки. Незабаром після цього в СРСР з'явилися фабричний майонез, консервованій горошок, згущене молоко і багато іншого, звичного сьогодні. До заслуг А. Мікояна відносять завезення в Радянський Союз знаменитого пломбіру, розповсюдження вживання томатного соку, і навіть перші фастфуди, які щоправда довелося закрити з початком війни [3].

Після повернення А. Мікояна з США було побудовано 17 нових великих м'ясних комбінатів, 8 беконних фабрик, 10 цукрових заводів, 41 консервний завод, 9 кондитерських фабрик, 33 молочних заводи, 11 маргаринових заводів, 178 хлібозаводів, 22 чайні фабрики, а також проводилася модернізація багатьох старих харчових підприємств [4].

В другій половині 30-х рр. економічне співробітництво США і СРСР поступово згасає, що пов'язано насамперед з досягненнями цілей кампанії. Сполучені Штати плавно виходять з економічної кризи і досягають докризових показників в економіці. Радянський Союз в свою чергу, на основі отриманих знань продовжує нарощувати економічні потужності, створюючи вже власні проекти [1, с. 197].

Підводячи підсумки проведеної роботи, можна сказати, що навіть держави, які мають антагоністичні державні ідеології за певних політичних і економічних умов здатні вести плідну, взаємовигідну співпрацю.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Historical Statistics of the united States Colonial Times to 1970. part 1. 1976. 659 p.
2. *Иванян Э. А.* Энциклопедия российско-американских отношений. XVIII-XX века. Москва: Международные отношения. 2001. 696 с.
3. Импортзамещение -1937. Как Микоян перенимал американские новшества. URL: <https://histrf.ru/biblioteka/b/importozamieshchieniie-1937-kak-mikoian-pierienimal-amierikanskiie-novshiestva>
4. Микоян в Америке и советский пищепром. URL: <https://trv-science.ru/2016/11/15/mikoyan-v-amerike-i-sovetskij-pisheprom/>
5. Сталин И.В. Сочинения. Т. 13. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1951. 417 с.

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА 1654 Р. ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

На середину XVII ст. Річ Посполита відігравала провідну роль в регіоні. Австрія, отримавши великий потенціал з утвердженням Габсбургської династії, тільки набирала силу. Шведське королівство мало сильні економічні позиції, однак було суттєво обмеженим людськими ресурсами. Отоманська Порта вже втрачала колишню могутність, опікуючись лише утриманням своїх величезних володінь. Московське царство, витримавши часи Смути стрімко набирало політичну вагу. В цей час, українські землі не були суб'єктом міжнародної політичної гри, представляючи собою складову інших держав, переважно Річі Посполитої [1, с. 45].

У польсько-литовській державі, що мала назву Річ Посполита, XVII ст. визначалось основною політичною тенденцією – тяжінням до олігархічного управління. Всю першу половину XVII ст. економіка Речі Посполитої виснажувалась величезними військовими витратами, що сягали 90% бюджету країни. Але, все має межі, про що і дізнались польські магнати 1648 р. В ході розпочатої війни польсько-литовська держава зазнала надзвичайно важких втрат і навіть перемога 1651 р. під Берестечком не зламала ситуації на її користь, тільки продемонструвавши обопільне виснаження сторін. Переговори у Переяславі, що відбулись на початку 1654 р., доповнені підписанням так званих Березневих статей у Москві, порушили складну систему регіональної геополітичної рівноваги в Центрально-Східній Європі [2, с. 225].

В наступні роки, у вихорі військових і дипломатичних зіткнень було закладено підвалини нової системи, яка і стабілізувала ситуацію в регіоні до часів Північної війни. Вже зимою-весною 1654 р. Москва активно шукає союзників і намагається перекрити Варшаві можливі канали зовнішньої допомоги, спрямовуючи посольства до Австрії, Франції, Швеції, Данії, Нідерландів, Курляндії, Бранденбурга, Молдавії, Валахії. Польський король був готовий до суттєвих поступок козацькій стороні. На фоні небезпечного розвитку відносин гетьманської держави з Московським царством відбувалось польсько-кримське зближення, свідченням якого стали Кам'янецькі домовленості Іслам-Гірея і Яна Казимира [3, с. 195].

У свою чергу, Б. Хмельницький намагався провести зміну молдавського володаря, відсторонивши пропольського господаря С. Георгіцу. В березні 1654 р. посол Речі Посполитої надав Дивану інформацію про альянс царя і гетьмана, та передав копію грамоти надісланої з Москви до Молдавського господаря з пропозицією присягнути цареві. Переживаючи невдалу війну з Венеціанською республікою керівництво Порти не тільки запроторило до в'язниці претендента на Молдавське господарство В. Лупула, але і спробувало заблокувати можливі кроки гетьманських дипломатів в Кримському чи Османському напрямку. В результаті, грамота Мегмеда-Гірея IV восени 1655 р.

фактично несла ультимативний характер, визначаючи умовою подальшого «братерства» з Військом Запорозьким розірвання союзу з Московським царством [4, с. 88].

Значні воєнні успіхи шведів ускладнювали політичну ситуацію для польсько-литовської держави. На додачу, польська шляхта визнала протекцію Карла X Густава, відкинувши кандидатуру Алексея Михайловича, як можливого претендента на польський трон. В цих умовах Б. Хмельницький намагався відтворити біполярну модель зовнішньополітичної орієнтації, налагоджуючи союзницькі взаємини з Кримським ханатом і зберігаючи царську протекцію. Ситуацію для гетьманської держави погіршив Віленський трактат, від листопада 1656 р., що встановив перемир'я між Річчю Посполитою та Московським царством і запропонував трон польсько-литовської держави московському царю.

Подальше наростання кризи у відносинах козацької держави з Московським царством спонукало частину української еліти до розриву Переяславських домовленостей і спроби домовитись з польською стороною. Втім, вже внутрішня слабкість Війська Запорозького, відсутність єдності в позиції еліти, посилена смертю Б. Хмельницького, стали на заваді цим намірам. Можлива альтернатива Переяславській угоді – Гадяцька унія 1658 р. з ідеєю створення Руського князівства, як третього члена польсько-литовської держави, так і не була зреалізована [5, с. 124].

Таким чином, Переяславські домовленості стали складовою частиною тих змін, що відбулись в Центрально-Східній Європі у другій половині XVII ст. Наслідком цих змін стало перетворення провідної держави регіону Речі Посполитої на другорядну. На перші ролі висунулись Шведське королівство, Московське царство та Австрія. Османська імперія залишалась у політичній та соціально-економічній стагнації. Суперечливі наслідки мала Переяславська угода для держави Війська Запорозького. Втім, здається безсумнівним, що на той час, союз з Московським царством дав можливість гетьманській державі вижити в якості автономного політичного організму.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. Київ: Варта, 1994. 96 с.
2. Вандич П. Ціна свободи: історія ЦентральноСхідної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 464 с.
3. Горобець В. М. «Волимо царя східного...». Київ: Критика, 2007. 450 с.
4. Журавльов Д. В. Україна та Росія: як брати горщики побили. Харків: Видавництво «Клуб сімейного дозвілля», 2009. 346 с.
5. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький / з польської мови перекладено І. Сварник; Південно-Східний наук. ін-т у Перемишлі. Перемишль-Львів, 1996. 326 с.

ФРАУЕНКІРХЕ В АРХІТЕКТУРНОМУ АНСАМБЛІ ДРЕЗДЕНА ХVІІІ-ХХІ СТОЛІТЬ

Доповідь присвячена архітектурно-мистецької перлини Дрездена – храму Фрауенкірхе (нім. – *Frauenkirche*). Авторка розглядає історію будівництва храму в 1726-1743 рр., його руйнування у 1945 р. та відновлення у 1996-2005 рр.

Ключові слова: Дрезден, бомбардування, відновлення, лютеранство, Фрауенкірхе.

Постановка проблеми. Лютеранський храм Фрауенкірхе (нім. *Frauenkirche*), збудований у першій половині ХVІІІ ст., повністю зруйнований під час Другої світової війни та відновлений завдяки громадській ініціативі у 1996-2005 рр., сьогодні залишається символом Дрездена, своєрідною візитівкою міста.

Історіографія проблеми. Про драматичну й трагічну долю архітектурно-мистецької перлини Дрездена – церкви Фрауенкірхе писали в своїх працях німецькі та зарубіжні, передусім російські, історики та мистецтвознавці. У цьому контексті слід назвати відомі роботи Х. Маркса [7], Г. Лойка [1], І Меркурової [5; 6], Г. Люке [9], М. Майкапар [8].

Метою доповіді є розгляд історії будівництва головного храму Дрездена – церкви Фрауенкірхе в 1726-1743 рр., його руйнування у 1945 р. та відновлення барокового архітектурного ансамблю у 1996-2005 рр.

Виклад основного матеріалу. Визначна пам'ятка барокового стилю, лютеранський собор Фрауенкірхе (нім. *Frauenkirche*) у Дрездені був побудований у 1726-1743 рр. з протилежного боку палацу-резиденції герцогів Саксонії. Попередницею собору була однойменна церква, побудована на цьому ж місці у 1472-1539 рр. [5, с. 71-74].

В 1722 р. міська рада Дрездена вирішила збудувати новий храм, адже чисельність парафіян постійно зростала. Проектування храму доручили архітектору Георгу Беру (нім. *George Bähr*). 26 червня 1726 року проект було затверджено, а 26 серпня – закладено перший камінь у будівлю майбутнього собору. В ході будівництва Бер змінив проект купола храму: дерев'яний, обшитий мідними листами, був замінений кам'яним із того ж пісковика, що й стіни та склепіння собору. На купол встановили хрест з навершям у формі літери «А», що символізувало правління курфюрста Августа Сильного.

Новий храм Дрездена відрізнявся незвичайною архітектурою. Варто відзначити своєрідну форму купола, який звужується донизу і нагадує за формою дзвін. Нічого подібного тоді в світі не існувало. Собор було освячено 28 лютого 1743 р. Протягом наступних двох століть храм неодноразово ремонтувався й реставрувався [2, с. 40-44].

Під час Першої світової війни за для військових потреб в числі багатьох дзвонів Дрездена були переплавлені, відлиті ще в 1619 і 1733 рр., два середні

дзвони Фрауенкірхе [3]. З початком Другої світової війни на переплавку відправили всі дзвони собору, окрім відлитого 1734 р. найбільшого дзвону, вагою 2,75 тони. Останній загинув у 1945 р. разом із храмом [1, с. 20-23].

Найтрагічнішим етапом історії Фрауенкірхе стала Друга світова війна. Перлину німецького бароко було повністю знищено під час бомбардування англо-американської авіації 13 лютого 1945 р. Після війни руїни храму були збережені та законсервовані. Влада НДР за нестачі фінансів вирішила не відновлювати храм, а залишити руїни як пам'ятник-нагадування нащадкам про трагедію війни [8, с. 30-33].

Наприкінці 1980-х рр. з ініціативи групи небайдужих громадян на чолі з всесвітньо відомим диригентом Людвігом Гюттлером (нім. Ludwig Güttler) було розпочато збір коштів на відбудову зруйнованого храму. У 1989 р. постав рух «Громадянська ініціатива з відновлення Фрауенкірхе». Відбудова собору за історичними кресленнями розпочалася лише після об'єднання Німеччини. [9, с. 20-22]. У січні 1993 р. в Дрездені в районі зруйнованого храму розпочалися археологічні роботи. По можливості в реконструкції собору будівельники-реставратори використовували збережені та знайдені камені пісковика, проте понад 90% матеріалів були новими. Перший камінь у відновлюваний фундамент покладено 27 травня 1994 р. Безпосереднє будівництво-відновлення будівлі собору 1996-2005 рр. та обійшлося в 130 млн. євро. У 2005 р. Фрауенкірхе відкрила двері для своїх парафіян, а поруч із відновленим храмом жителі Дрездена встановили пам'ятну дзвіницю. Її дзвін, відлитий в 1732 році – це єдине, що залишилося від зруйнованого війною храму [7, с. 44-45].

Висновки. Відроджена з руїн Фрауенкірхе сьогодні вражає наших сучасників своєю красою. На жаль, тієї історичної Фрауенкірхе, побудованої в стилі бароко за вказівкою саксонського курфюрста і короля Польщі Августа Сильного в 1726-1743, більше немає. Довгий час тривали дискусії з приводу доцільності відбудови зруйнованої у 1945 р. пам'ятки, але рішення тепер є очевидним. Квадратний об'єм спрямований в небо своїм високим витягнутим куполом з великим відкритим майданчиком дозволяє оглянути з висоти історичний центр Дрездена.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Лойко Г. Дрезденская галерея. Минск: АСТ; Харвест, 2008. 128 с. (Серия «Шедевры музеев мира»).
2. Stefan Kieniewicz, ed (1984). Warszawa w latach 1526–1795 (Warsaw in 1526–1795). Warsaw. p. 149, 212.
3. Електронний ресурс <https://www.frauenkirche-dresden.de/>
4. Путеводитель по Дрезденской картинной галерее. Старые мастера. Путеводитель сост. коллективом науч. сотрудников Картинной галереи Старые мастера. 3-е изд. Дрезден: [б. и.], 1968. 64 с. : ил., портр.
5. Меркурова И. Г. Дрезденская картинная галерея: Набор цветных художественных открыток. Москва: Изобразительное искусство, 1989. 16 цв. откр.
6. Меркурова И. Г. Дрезденская картинная галерея: Набор цветных художественных открыток [вступ. ст. И. Г. Меркуровой] Москва: Изобразительное искусство, 1989. 16 цв. откр.
7. Marx Harald. Gemäldegalerie Dresden - Alte Meister: Führer. Leipzig : Seemann, 1994. 256 с.: ил., портр.

8. Майкапар А. Дрезденская галерея. Москва: Директ-Медиа; Комсомольская правда, 2011. 95 с.
9. Люке Г. Дрезденская картинная галерея; Пер. с нем. под ред. А.И. Сомова. Ч. 1-2. Санкт-Петербург: А. С. Суворин, 1895.

Дяченко К. В.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

КОЗАЦТВО ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ КІН. XVIII – СЕР. XIX СТ.

Лівобережна Україна – адміністративно-політичне утворення на Лівому березі річки Дніпро. Її територія увійшла до складу Руської держави відповідно до прийнятих на підставі звернень гетьмана Б.М. Хмельницького рішень Земських соборів у Москві (травень/червень і жовтень 1653 р.) і Переяславської ради 1654 р. Як адміністративно-політичне утворення оформилося в 1663 р., після виходу з-під контролю російського уряду Правобережної України. Вхідження Лівобережної України, а також Києва до складу Російської держави підтверджено міжнародними угодами – Андрусівським перемир'ям 1667 р. і «Вічним миром» 1686 р., що завершили російсько-польську війну 1654-1667 рр. [1, с. 27].

На Лівобережній Україні діяли норми Третього Литовського статуту, прийнятого в 1588 р. в Речі Посполитій (до 1842 р.), договірні статті гетьманів і російського уряду, гетьманські універсали, ордери Генеральної військової канцелярії і деякі загальноросійські закони.

Основою економіки Лівобережної України було сільське господарство (основні культури – жито, пшениця, ячмінь, овес, горох, просо, а також технічні культури – коноплі та льон). Сільське господарство почало розвиватися за рахунок збільшення оброблюваних земель. Також почали удосконалюватися технічні засоби виробництва. Особливим попитом у приїжджих купців користувалися тютюн і мед. У першій чверті XVIII ст. на Лівобережній Україні з'явилися казенні мануфактури з виробництва сукна, паперу і пороху. До середини XVIII ст. в Російській імперії Лівобережна Україна стала основним районом поміщицького підприємницького скотарства і конярства, а також найбільшим в Росії центром виробництва вина і горілки (більшість товарного хліба, вирощуваного в регіоні, йшло на «винокуріння»).

Міста Лівобережної України на початку XVIII ст. поділялися на «магдебурзькі» (Київ, Переяслав, Полтава, Стародуб, Чернігів та ін., всього 11 міст, в яких зберігалось міське самоврядування) і «ратушні», підпорядковані створеній в 1699 р. за указом царя Петра I Ратуші. Невеликі міста були в основному приватновласницькими, монастирськими. Міста, де зберігалось Магдебурзьке право (у ряді міст збереглося до XIX ст.), часто конфліктували з гетьманом і полковниками, звертаючись за підтримкою до царя [1, с. 56; 2, с. 257].

Тенденція до уніфікації адміністративної та соціальної структури Російської імперії поклала край специфічному адміністративному устрою Лівобережної України. Формальним приводом до цього слугували скарги населення на утиски з боку полкової влади, тяганину і корупцію судів. 16 (27) вересня 1781 р. імператриця Катерина II в рамках губернської реформи 1775 р. ліквідувала Малоросійську губернію і полковий устрій (остаточно органи самоврядування ліквідовані до 1786 р.); на території Лівобережної України створені Київське намісництво, Новгород-Сіверське намісництво та Чернігівське намісництво [3, с. 345].

Козацтво було найчисленнішим становою групою державних селян Лівобережної України у першій половині XIX ст. 1783 р. указом Катерини II українське козацтво було включено до податних станів імперії. Впорядкувавши податки, козаки «до 1783 года платили поборы неопределённые, зависевшие от воли начальства; в оном году высочайшим указом мая 3 дня повелено: собирать с них на содержание военной их службы, вместо прежних неопределённых поборов, с каждой души по одному рублю по 20 копеек на год; кроме того, казаки малороссийские платят оброчных за право винокурения по 1 рублю с души, по указу 1794 года сентября 7 дня, вместо провианта, по 50 копеек и по указу 1797 декабря 18 прибавочных, вместо содержания полковых подъемных лошадей, по 26 копеек, накладных по 2 копейки на рубль, всего по 2 рубли 81 копеек с каждой души» [4, с. 236].

Вже на кінець 30-х рр. XIX ст. податки козаків Полтавської губернії становило – 13 руб, а Чернігівської – 10 руб.80 коп. Навіть притому, що вони були звільненні від сплати оброчної податі. 1838 р. міністр державних маєтностей Павло Кисельов підтримав ініціативу про дозвіл малоросійським козакам переходити в інші податні стани нарівні з казенними селянами.

Таким чином, Лівобережна Україна зберегла автономію, оформлену Березневими статтями 1654 року, зміст яких згодом неодноразово підтверджувався російським урядом. На Лівобережній Україні продовжувало діяти військово-адміністративне управління, що склалося наприкінці 1640 - х-початку 1650-х років. Самоврядування на Лівобережній Україні здійснювалося обраними гетьманом і генеральною старшиною. 17654 році було остаточно ліквідоване гетьманське управління, а його функції передані Малоросійській колегії. Автономія Лівобережної України зберігалась до 1781 року, коли вона була розділена на Чернігівське, Новгород-Сіверське й Київське намісництва.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Путро А.І. Лівобережна Україна у складі Російської держави у 2-й половині XVIII ст.: Деякі питання соціально-економічного і суспільно політичного розвитку. Київ: Вища школа, 1988. 142 с.
2. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Том 10. Київ, 1936. 394 с.
3. Лазаревський А. М. Опис Старої Малоросії. Том 2. Київ, 1893. 560 с.
4. Стороженко Н. До історії малоросійських козаків в кінці XVIII і на початку XIX століття. // Київська старовина. 1897. № 6. 367 с.

НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІЛОРУСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В США В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У ХХ столітті чинником історії як українського, так і інших народів Східної Європи були виникнення і зростання політичної еміграції. При цьому однією з найменш вивчених в Україні залишається діяльність білоруських емігрантських груп, зокрема в США. Вказаного питання частково торкалися деякі білоруські автори. Так, М.В. Стрілець та О.І. Білевич звертали увагу на суспільно-політичну діяльність білоруських мігрантів [4], О.В. Коваль досліджувала питання співпраці білоруської та української еміграції [5]. Основним джерелом для вивчення даної теми є періодичні видання [1 – 3].

Перша світова війна та воєнні конфлікти 1917 – 1921 рр. спричинили нову хвилю білоруської еміграції. Її основними напрямками були країни Західної Європи та Америки. В 1920 р. для репрезентації Білоруської Народної Республіки (далі – БНР) до США прибув батько члена Ради БНР, дипломата Янки Чарапука Антон Чарапук. Разом із В. Трофимовичем та П. Чопком вони провели перші організаційні збори білорусів в 1920 р. в Чикаго, де було засновано Білоруський національний комітет. Завданням комітету визнавалося згуртування білоруської діаспори в країні. Це була перша білоруська організація в США, навколо якої почали групуватися національно свідомі сили. Вже тоді комітет активно реагував на політичні події в Білорусі та світі, виразив незгоду з умовами Ризького мирного договору, підтримавши звернення Ради БНР «До усього культурного світу» [4, с.78], поклав початок святкуванню 25 березня дня проголошення Білоруської Народної Республіки, надавав фінансову підтримку білоруським гімназіям на батьківщині [2, с.57]. До того ж, проводилися заходи, спрямовані на підтримку білоруських політичних в'язнів у Польщі. На одному з таких зібрань 19 серпня 1923 р. з промовами виступили діячі не лише білоруської, а й української, російської та литовської еміграції [3, с.60]. Комітет видавав свою газету «Білоруська трибуна» [4, с.78.].

Окрім того, комітет проводив культурно-просвітницьку роботу в середовищі білоруських мігрантів. Так, наприклад, у липні 1923 р. А. Змагар (псевдонім А. Чарапука) прочитав лекцію на тему: «Становище селянства в Білорусі» [1, с. 62]. Варто відзначити, що Білоруський комітет встановив зв'язки з іншими емігрантськими організаціями. Ірландська діаспора в Чикаго сприяла безкоштовному наданню для Білоруського комітету приміщень для зборів, лекцій та концертів. Разом з тим проводилися переговори з представниками української еміграції про спільну громадсько-політичну діяльність в США [3, с. 60]. Білоруський комітет був нечисленною організацією, та проіснував до початку Другої світової війни [4, с. 78].

На зборах 4 серпня 1923 р. в Чикаго в районі Кензі Авеню (там розташовувалося чимало ливарних заводів, на яких працювали білоруси) було вирішено відкрити перший відділ Білоруського Народного Товариства [2, с. 56].

Таким чином, початок діяльності білоруських організацій в США пов'язаний з прибуттям туди діячів Ради БНР. Саме вони стали ініціаторами створення таких організацій як, наприклад, Білоруський Національний Комітет. Характерною рисою діяльності білоруської еміграції в США була її громадсько-політична та культурна спрямованість. Важливим було і налагодження зв'язків з представниками інших діаспор, насамперед українською, ірландською та литовською. Проте на заваді розвитку білоруської еміграції в США в міжвоєнний період стала слабка політична активність білоруських мігрантів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кульчыцкі А. З Амерыкі. Крывіч. 1923. № 2. С. 62 – 63.
2. Ластоўскі В. Беларусы у Амерыцы. Крывіч. 1923. № 4. С. 56 – 57.
3. Ластоўскі В. З усіх старон. Крывіч. Крывіч. 1923. № 1. С. 60 – 61.
4. Стрелец М. В., Билевич О. И. Общественно-политическая и культурная деятельность белорусской эмиграции в 1918 – 1939 гг. Гуманитарные и юридические исследования. 2015. № 1. С. 77 – 81.
5. Коваль О. В. Связи белорусской и украинской эмиграции (1918 – 1939). Вестник Полесского государственного университета. Серия общественных и гуманитарных наук. 2010. № 2. С. 9 – 14.

Ільяшенко І. С.

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН СВУ І ТУРЕЧЧИНИ В 1914–1915 РР.

Союз визволення України (СВУ) – політична організація, яка була утворена в Львові 4 серпня 1914 р. До складу президії входили А. Жук, В. Дорошенко, О. Скоропис-Йолтуховський та М. Меленевський. Програмними документами СВУ були: «Наша платформа», відозви «До українського народу», «До громадської думки Європи» та ін. СВУ вважав себе репрезентантом інтересів українського народу Росії й намагався використати війну австро-німецького блоку проти Росії для завоювання самостійності України, яка мала стати конституційною монархією з демократичним внутрішнім устроєм, однопалатною системою законодавства, мовними й релігійними свободами для всіх національностей і самостійною українською церквою [3].

У Першу світову війну Османська імперія вступила союзником Центральних держав. Цілком природно, що ті українські політичні кола, які орієнтувалися на звільнення України згідно російського гноблення, дивились на Туреччину як на державу, яка неодмінно була б прихильною до такого розвитку подій, адже сама страждала від Росії, що намагалася захопити чорноморсько-середземноморські протоки. Союз визволення України незабаром відкрив своє відділення у Стамбулі [2, с. 358].

З метою популяризації українського питання в Туреччині на початку жовтня 1914 р. до Константинополя прибув М. Меленевський. Який напередодні приїзду видав відозву до турецького народу, у якій закликав турків до боротьби з російським царизмом в ім'я спільних інтересів України й

Туреччини. Ця відозва була надрукована 20 жовтня 1914 р. у турецькому часописі «Tasfir i Efkiar», де було вміщено й інтерв'ю з М. Меленевським, у якому він охарактеризував долю українського народу в Росії та його прагнення до самостійності. У листопаді того ж року до нього приєдналися Л. Цегельський і С. Баран. Їх приїзд привітав друкований орган молодотурків «Jeune Turc» в опублікованій статті 6 листопада 1914 р. «Делегати, – писала газета, – будуть без сумніву прийняті тут із симпатіями, бо інтереси українців тісно зв'язані з інтересами Туреччини. Українська держава, якої жадають для себе українці, відділила би Росію від побережжя Чорного моря. Утворення неросійської слов'янської держави звільнило б Туреччину від політики інтриг і забаганок російського царства, яке змагає до того, щоб запанувати над Константинополем і морськими протоками»[4, с. 340].

Необхідно підкреслити, що Туреччина виявилася першою і (до початку 1918 р.) єдиною з Центральних держав, яка ще 24 листопада 1914 р., тобто навіть до вступу Османської імперії у війну з Росією, декларацією міністра внутрішніх справ Т. Талаат-Бея, одного з молодотурецьких тріумвірів, що фактично правили Османською імперією, оголосила про необхідність визволити Україну з-під російського ярма. Це було велике досягнення Союзу визволення України, делегація якого два дні до оголошення декларації була на прийомі в турецьких міністрів [2, с. 358].

Крім того, через діяльність представників СВУ в пресі Туреччини активно стали виходити публікації на тему України, її економічного потенціалу, культуру, політичну ситуацію. Турецька преса прихильно відгукувалася на діяльність СВУ в Османській імперії. Часопис «Tercüman-İnakikat» звертав увагу на гноблення українців Росією, а газета «Tasfir-i-Efkiar» вітала ще наприкінці жовтня 1914 р. перспективу утворення незалежної Української держави. Про українську проблему писала різномовна преса, що виходила в імперії у 1914–1915 рр., до якої належала й турецька «Tanin», «Turan» [4, с. 341].

Варто зазначити, що під час перебування на початку осені 1914 р. в Стамбулі М. Меленевський встановив зв'язки з військовими колами Туреччини, німецьким генералом Л. фон Сандерсом, грузинськими політичними діячами, представниками німецьких дипломатичних кіл М. Ціммером і Г. Небелем. Він довідався, що зі вступом Туреччини у війну плануються повстанські акції на Кавказі, і запропонував підняти український визвольний рух на заселеній українцями Кубані, а також в районі Одеси. Для цієї мети планувалася висадка експедиційного загону в районі Одеси. До складу експедиційного загону мали ввійти 400 січових стрільців і 100 військовополонених-українців з німецько-австрійських таборів. Однак у листопаді 1914 р. турецький військовий міністр Енвер-паша, користуючись підтримкою генерала Л. фон Сандерса, домігся, щоб перекидання експедиційних військ було призупинено. Він погоджувався надати транспортні засоби для перевезення десанту через Чорне море за умови, що «500 українців під керівництвом австрійських офіцерів самостійно, без турецької підтримки спробують підняти повстання на Північному Кавказі» [1, с. 6-7].

Упродовж 1915 р. значні невдачі Туреччини на фронтах остаточно перекреслили будь-які спроби проведення з нею спільних військових операцій.

Отже, українсько-турецькі відносини які активно розвивав СВУ, встановилися в 1914 р. СВУ прагнув знайти союзника проти боротьби з Росією і Туреччина чудово підходила, навіть був розроблений план військової акції, яка заключалася в піднятті повстанського руху в Південній Україні та Кубані, але в життя вона втілена не була. Крім того СВУ проводив активну інформаційну діяльність, яка мала свої результати. В 1914-1915 рр. у Туреччині з'явилося розуміння українського питання і важливість його вирішення, проте подальшого розвитку воно не набуло.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Адамович С. Українсько-турецьке військове співробітництво в роки Першої світової війни. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1694.pdf>
2. Дашкевич Я. Українсько-турецькі політичні відносини в першій половині ХХ ст.: національний аспект / *Україна дипломатична : науковий щорічник*. 2010. Вип. 11. С. 354–383
3. Лавров Ю. П. Союз Визволення України (СВУ) URL: http://www.history.org.ua/?termin=Soiuz_vyzvolennia
4. Патер І. Союз визволення України і Туреччина / *Confraternitas : Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича. Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Зб. наук. пр. Львів 2006-2007. Вип. 15. С. 636–644.

Карпенко І.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ДИВІЗІЯ СС «ГАЛИЧИНА» – ГЕРОЇ ЧИ ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНЦІ?

В нашій історії безумовно є сторінки, якими не можна пишатися. Але їх потрібно знати, щоб зрозуміти, тим більше в умовах кампанії пропаганди, зітканої з так званого Культу Перемоги та міфу про «Велику Вітчизняну війну», яка вміло сконструйована радянською пропагандою та перехоплена пострадянською російською.

28 квітня 1943 р. почалося формування 14-ї піхотної (гренадерської) дивізії «Галичина» (нім. 14. Division Grenadiere der Waffen- SS “Galizien”), що була підрозділом у складі військ Ваффен СС Німеччини [1].

Першочергово СС (SS, від нім. Schutzstaffel – охоронні загони) створювалися як елітні відділи особистої охорони А. Гітлера, куди могли вступити члени нацистської партії. Вони повинні були відповідати не тільки політичним та ідеологічним вимогам, але й фізичним, зокрема зріст повинен бути не менше ніж 175 см [2, с. 4-5].

Друга світова війна змусила керівництво Третього Рейху переглянути стратегію набору до СС. Згідно Женевської конвенції 1907 р. про правила та традиції ведення війни, у власній армії заборонялося використання військовополонених та громадян ворожої або окупованої країни. Тому Німеччина не могла залучити до рядів Вермахту мешканців окупованих держав без німецького громадянства, винятком були лише добровольці [2, с. 12-13].

3 середини 1941 р. розпочалося формування перших переважно мононаціональних формувань Ваффен СС: норвезький добровольчий легіон СС «Норвегія» (1 серпня 1941 р.), румунська 7-ма добровольча гірсько-стрілецька дивізія СС «Принц Євгеній» (1 березня 1942 р.), російський добровольчий полк СС «Варяг» (Сербія, травень 1942 р.) [3, с. 245].

Під час кампанії набору рекрути та місцеве населення окреслювали та трактували СС, як «наші ес-еси», тобто Січові стрільці [5, с. 97]. Близько 82 тис. осіб зголосилися протягом лише одного місяця після оголошення набору до дивізія СС «Галичина», таким чином погоджуючись воювати на стороні країни, яка окупувала та сплюндрувала їх Батьківщину. Це було зумовлено кількома факторами: сприйняття місцевими радянської влади, політика окупаційної адміністрації, що була виражена в ізоляції від решти українських земель та порівняно м'якший окупаційний режим, а також маніпулятивні прийоми в основі яких було створення ілюзії боротьби за незалежність України, однак окупаційна влада ніколи цього прямо не обіцяла [6].

Перше бойове хрещення 14-ї гренадерської дивізії відбулося у Східній Польщі у складі групи «Байєрсдорф» з метою ліквідації радянських партизанських об'єднань. У липні 1944 р. дивізія у неповному складі брала участь в обороні Львова. Частини дивізії були розкидані по другій лінії оборони та займали ділянку протяжністю 36 км. Дивізія попала в оточення Бродівського котла, і за даними дослідників, близько 3600 особам вдалось з нього вийти. Близько 7400 осіб було визначено як вбиті чи пропали без вісти [7, с. 65-68].

У квітні 1945 р. дивізія була формально перейменована на 1-шу Українську дивізію УНА та перейшла під юрисдикцію УНА. Вже після капітуляції Німеччини, 1-ша УД УНА була інтернована союзними військами в Австрії. Військових було розселено по таборах в Італії, Німеччині та Австрії, яких остаточно звільнили вже в 1948 р. [4, с. 369]

За Міжнародним військовим трибуналом у Нюрнберзі систему СС було визнано «злочинною організацією» [8, с. 1037]. Проте Нюрнберзький трибунал не засудив дивізію військ СС «Галичина», її не було визнано злочинною, а згадок про неї немає в обвинувальному акті, а отже жоден причетний до неї військовий засуджений не був.

Вже після війни ветеранів дивізії насамперед звинувачували у колабораціонізмі та скоєнні воєнних злочинів проти польського народу та євреїв. Термін «колабораціонізм» означає співпрацю громадян держави з її ворогами на шкоду власній державі, а українці на той час взагалі не мали власної держави [9]. Так само не було знайдено жодних вагомих доказів участі СС «Галичини» у вище згаданих військових злочинах. Фактично це підтвердила і сформована в лютому 1985 р. канадська комісія з розшуку воєнних злочинців (Commission of Inquiry on War Criminals in Canada) на чолі з суддею Верховного суду провінції Квебек Жулем Дешеном [10].

Цивілізований світ, на відміну від радянської пропаганди та її послідовників, спростував будь-які звинувачення в бік вояків «Галичини», яких по праву можна вважати жертвами великої політики того часу.

Нашим завданням, як поколінню незалежної України, слід не тільки пам'ятати сторінки власної історії, але й консолідувати націю, предки якої воювали по різні боки, як на стороні тоталітарних держав, так і на боці УПА, яка відстоювала ідею соборної України.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. 75 років тому була створена дивізія «Галичина». Радіо Свобода: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29196579.html> (дата звернення: 21.05.20).
2. Русак А.В. Многонациональные подразделения Ваффен СС в войне против СССР. 1941-1945: монографія. Киев: Институт истории Украины НАН Украины, 2002. 92 с.
3. Русак А.В. Союзники гитлеровской Германии в войне против СССР 1941-1945: монографія. Киев: Институт истории Украины НАН Украины, 1998. 296 с.
4. Боляновський А.В. Дивізія «Галичина». Історія. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2000. 523 с.
5. Березовський М. «Йдемо до дивізії!». Вісті Комбатанта. Нью-Йорк, 1995. Ч. 1. (13). 64 с.
6. Великий блеф. Кампанія набору в дивізію «Галичина» як маніпулятивна технологія. Історична правда: веб-сайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/04/28/152370/> (дата звернення: 21.05.20)
7. Крохмалюк Р. Заграва на Сході: спогади й документи з праці у військовій управі «Галичина» в 1943-1945 роках. Т. 1 / за ред. В. Вериги. Торонто; Нью-Йорк: Головна управа Братство кол. Вояків І-ої Укр. Дивізії УНА, 1978. 351 с.
8. Нюрнбергский процесс: сборник материалов Т. 2. / за ред. К. П. Горшенина, Р. А. Руденко и И. Т. Никитченко. Изд. 2-е, испр. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1954. 1155 с.
9. Про гріхи, в яких звинувачують УПА. Частина 2. Історична правда: веб-сайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/4efd74ea57615/> (дата звернення: 21.05.20)
10. Wasyl Veryha. Along the Roads of World War II. Commission of Inquiry on War Criminals. Report. Part I: Public. Honourable Jules Deschenes Commissioner. Chapter 1-8. War Criminals in Canada? Ottawa, CA., Dec. 30, 1986. Archived on July 02, 2007 in Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20070702191728/http://www.galiciadivision.com/lib/veryha-eng/d02.html> (дата звернення: 21.05.20)

Клодницький В. П.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ВІЙНА МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА РОСІЄЮ У 1920 РОЦІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

На початку ХХ ст., за умов самовизначення переважної більшості європейських націй, зокрема української як державотворчої на своїх етнічних землях, українське питання посіло важливе місце у внутрішній і зовнішній політиці відродженої Польщі. Українці, борючись за збереження своєї державності з відродженою Російською імперією у вигляді радянського зразка – СРСР, й чинячи опір зазіханню західного сусіда, що склалися історично, робили відчайдушні спроби залишитися на політичній мапі Європи у вигляді сталої нації й держави, що відбулася.

За таких реалій російсько-польська війна, яка в українській історіографії дістала безпідставну назву радянсько-польської, стала одним з ключових моментів української революції 1917-1921 рр.: це була одна з останніх спроб С. Петлюри зберегти УНР і відновити її територіальну цілісність. Він намагався

встановити союз з Польською державою для боротьби проти основного ворога – російських більшовиків. Переговорний процес тривав з жовтня 1919 р. Сторони не могли досягти компромісу, оскільки поляки вимагали односторонньої декларації з боку українського представників на переговорах, в якій би визвалася приналежність Східної Галичини до Польської держави. Делегація УНР очолювана А. Ливицьким під тиском польського уряду, який погрожував скасувати перемир'я і відновити бойові дії проти української армії, була змушена 2 грудня 1919 р. виступити з відповідною доповіддю і задовольнити вимоги Польщі. Однак, такі дії викликали невдоволення і гостру критику з боку галицьких дипломатів у складі української делегації. Вони вийшли з її складу, заявивши про денонсацію Акту Злуки між УНР і ЗУНР. Проте, переговори між українською та польською сторонами закінчилися підписанням Варшавського договору 21 квітня 1920 р. [4, с. 231].

24 квітня була підписана Військова конвенція, яка передбачала спільні дії армій Польщі та УНР проти більшовиків під загальним польським командуванням, надавала польській армії та адміністрації значні права розпоряджатися майном і матеріальними цінностями на території України [3, с. 453].

25 квітня 1920 р. польські та українські війська перейшли в наступ на Україні. У поході брали участь дві українські дивізії. 7 травня союзні війська без боїв увійшли в Київ, Червона Армія поспіхом відступила. Однак вже в червні відступати довелося польській армії.

12 серпня – 25 серпня 1920 року відбулася масштабна Варшавська битва, яка увійшла в історію під назвою «Диво на Віслі». Протягом кількох тижнів поляки розбили між Віслою та Німаном кілька червоних армій [6, с. 118].

Взаємне виснаження сторін у війні та не бажання польського керівництва воювати за українські інтереси привело до необхідності підписання мирного договору. За наслідками перемовин між РСФРР та Українською СРР з одного боку, і Республікою Польща, з іншого, на вимогу більшовиків до складу делегації Польщі не було допущено делегатів від Уряду УНР, 12 жовтня 1920 року в Ризі підписано радянсько-польське перемир'я, а 18 березня 1921 року – Ризьку мирну угоду [5, с.135].

За нею яким польський уряд визнавав УСРР як єдиного і законного виразника волі українського народу. Це суперечило умовам Варшавського договору і автоматично означало про його денонсацію й розрив союзницьких відносин між УНР і Польською державою. Ризький мир відтоді надовго відвернув українські симпатії від Польщі та остаточно розвінчав привабливий міф про неї, як борця «за нашу і вашу свободу». Він розколов українські політичні сили та посіяв зневіру. Частина політичних діячів українського національно-визвольного руху перейшла на антипольські та антипетлюрівські позиції. Інша продовжила співпрацю з Польщею, але вважала її тактичним засобом, оскільки не бачила іншого виходу в надзвичайно складній ситуації. Польський уряд, як справедливо зазначають українські дослідники, зрадив

свого союзника, уклавши з багатовіковим ворогом обох народів – Росією сепаратний мир [2, с. 130].

Після Ризького договору, яким завершилася російсько-польська війна українсько-польські відносини змінили свій статус: з питання міждержавних відносин вони перетворились в українське питання Польської держави. Як зазначають польські дослідники, з позицій міжнародного права територія Польщі, а також етнічні землі українців на яких вони віками масово проживали, була законною. Як польська влада, так і польська державність на західноукраїнських землях була визнана міжнародними договорами [1, с. 35]. Проте, природа цієї законності мала сумнівний характер і, очевидно, суперечила державотворчим прагненням найбільшої кількісно і територіально європейської української нації.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Айненкель А. Політика Польщі стосовно українців у міжвоєнний період // Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918 – 1947 рр.». – Варшава, 22 – 24 травня 1997 р. – 1998. – С. 29 – 46
2. Гетьманчук М. П. Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918-1939 рр.) / Міністерство освіти і науки України; Національний університет "Львівська політехніка". – Львів: Вид-во Національного університету "Львівська політехніка", 2008. – 432 с.
3. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Леонід Зашкільняк, Микола Крикун. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
4. Руккас А. Польсько-український військовий союз і війна проти радянської Росії в 1920 р. / Руккас А. Ковальчук М. Папакін А. Лободаєв В. // На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914 – 1921 років.: - Харків, 2017 – С. 223-266.
5. Телегуз А. В. Військовий конфлікт між Польщею та Росією у 1920 році: український погляд на проблему / А. В. Телегуз // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2018. - Вип. 50. - С. 131-136.
6. Zamoyski A. Warszawa 1920. Nieudany podbój Europy. Klęska Lenina / A. Zamoyski. – Kraków, 2009. – S. 292.

Клочак О. З. (Kloczak Oleg)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

DEMOKRATYCZNE PRZEKSZTAŁCENIA POLITYCZNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ PO 1989 ROKU JAKO JEDEN Z NAJWAŻNIEJSZYCH WARUNKÓW WEWNĘTRZNYCH KSZTAŁTOWANIA SIĘ NOWEJ POLSKIEJ POLITYKI MIĘDZYNARODOWEJ

W badaniach naukowych warto również brać pod uwagę zarówno wewnętrzne warunki kształtowania się polskiej polityki zagranicznej w państwie, jak i czynniki międzynarodowe, które powstały po skończeniu zimnej wojny [1]. Spośród najważniejszych warunków wewnętrznych Polski warto podkreślić demokratyczne przekształcenia polityczne

Przekształcenia demokratyczne w systemie społeczno-politycznym Polski zaczęły się wiosną 1989 roku. W okresie od 6 lutego do 5 kwietnia odbył się Stół Okrągły z przedstawicielami rządzącej Polskiej Partii Robotniczej (czytaj – komunistycznej), jej sojusznikami ideologicznymi oraz przedstawicielami opozycji

demokratycznej, zjednoczonej ruchem „Solidarność”. Negocjacje zapoczątkowały wprowadzenie pluralizmu w ustrój polityczny kraju, a ich skutkiem było powołanie 12 września 1989 roku pierwszego po II wojnie światowej rządu z większością polityków opozycji demokratycznej pod przewodnictwem Tadeusza Mazowieckiego.

Transformacja systemowa Polski dokonywała się poprzez realizację ambicyjnego programu demokratycznych zmian w państwie, propagowanie szacunku do podstawowych wolności i praw człowieka, pogłębienie i rozszerzanie poprzednio wprowadzonych reform w gospodarce, jak również poprzez akcenty na ścisłą współpracę z krajami zachodnimi.

Polska polityka zagraniczna musiała uwzględniać zarówno zależność geopolityczną od Związku Radzieckiego, jak i podział Europy na dwa walczące ze sobą wojskowo-polityczne bloki.

Rozwój politycznego pluralizmu w Polsce spowodowało to, że pierwszy „niekomunistyczny” rząd zaczął wprowadzać politykę zagraniczną odpowiadającą oczekiwaniom narodu polskiego. Jej istota polegała w reorientacji wektora polityki zagranicznej w stronę krajów zachodnich. Polacy za to głosowali, wybrawszy na wyborach do parlamentu ruch „Solidarność” [2, s. 16].

Jednak rozpoczęte reformy komplikowały się z powodu kryzysu gospodarczego, braku własnego kapitału, wysokich wydatków społecznych oraz rozczarowań wielkich warstw ludności, zwłaszcza ludzi, którzy zostali bezrobotni lub nie mogli sobie poradzić w nowych warunkach społeczno-gospodarczych. Więc, czynniki te spowodowały wielkie zapotrzebowanie na pomoc zagraniczną oraz konsultację ekspertów z krajów zachodnich.

Pierwszy demokratyczny rząd Mazowieckiego musiał poprosić o pomoc zewnętrzną. Chociaż kraje zachodnie zapowiadały wsparcie polityczne, uruchomiwszy programy pomocy technicznej (na przykład, PHARE – Poland and Hungary Assistance for Reconstructing of their Economies), w tym również obniżenie długu zagranicznego, jednak oczekiwania Polaków od nowego „planu Marshalla” okazały się dość marne.

Polityczna reforma w Polsce dokonywała się bardzo powoli. Dodatkowo została wprowadzona terapia szokowa dla polskiej gospodarki – tzw. Plan Balcerowicza. W 1992 pojawiły się pierwsze wskaźniki wzrostu gospodarki, a w latach następnych (1993-1997) Polska już stała się liderem przekształceń gospodarczych w Europie Środkowo-Wschodniej [3, s. 25-44].

Takie osiągnięcia gospodarcze stały się możliwe dzięki konsensusowi podstawowych sił politycznych kraju. Więc, w latach 90. ubiegłego wieku Polska stała się poważnym kandydatem na członkostwo w NATO i Unii Europejskiej.

Reasumując, należy jeszcze raz podkreślić, że pozycja geopolityczna Polski kształtowała się pod wpływem demokratycznych reform na tle głębokiej transformacji całego systemu międzynarodowego, szczególnie wschodnioeuropejskiego. Pod koniec lat 80. ubiegłego wieku powstała sytuacja sprzyjająca kształtowaniu się suwerennej polityki zagranicznej, która odzwierciedlała pragnienia narodowe i jednocześnie przyspieszała zmiany w gwałtownie zmieniającym się środowisku międzynarodowym.

BIBLIOGRAFIA

1. Kukułka J. Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie. Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Warszawa, 1994; Bieleń S. Polska w stosunkach międzynarodowych. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, Warszawa, 2007. – 16 s.i n.; Łoś-Nowak T. Polityka zagraniczna RP w fazie tranzycji ustrojowej; Żukowski A. Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku. Ośrodek Badań Naukowych Im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Olsztyn, 1999. – 48-49 s.
2. Zieba R. Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2010. – 16 s.
3. Zięba R. «Nowy regionalizm» w Europie a Polska. «Sprawy Międzynarodowe», 1992, nr 1-2. – 25-44 s.

Коляда І.А., Музичук М.О.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ВОЛОДИМИР НАРБУТ ПИСЬМЕННИК АКМЕТИСТ, АКТИВІСТ ТА РЕВОЛЮЦІОНЕР, ЗАСНОВНИК РАТАУ: ШТРИХИ ДО КОНТРОВЕРСІЙНОГО ПОРТРЕТУ

Доля і творчість відомого поета - акметиста Володимира Нарбута донині в контексті української біографістика полишається малодослідженою. Нечисленні біографічних нарисах про нього можна зустріти багато суперечливих або спотворених фактів біографії. Брати Нарбути, Володимир та Георгій вирости в українській провінції і були захоплені рідною культурою, російською літературою. Вступивши до факультету східних мов Петербурзького університету, брати Нарбути відразу ж поринули у культурно-мистецьке життя північної столиці. В. Нарбут включився у літературне життя столиці. Перша публікація В. Нарбута з'явилася на сторінках студентського журналу «Гаудеамус». З цього часу його вірші з'являються у виданнях абсолютно різного художнього спрямування. Перша збірка поезій В. Нарбута з'явилася в початку 1910 р.. До неї в основному увійшли вірші, написані на Глухівщині, в родовому маєтку, під час літніх канікул. Художнє оформлення збірки зробив братом Георгій. Збірка вийшла досить об'ємною. Вихід цієї першої збірки поезій молодого В.Нарбута не полишився не поміченим літературною критикою. М. Гумільов категорично засудив тематичну обмеженість поезій, уміщених у збірці. Навчаючись в Петербурзькому університеті, поет В.Нарбут став найактивнішим учасником студентського літературного "гуртка молодих". Він – один із засновників товариства поетів-акмеїстів «Цех поетів». [2 с. 29]. Скандальну популярність В. Нарбуту принесла збірка віршів "Алілуя" (1912). Тираж збірки було конфісковано. Її вихід став причиною еміграції молодого поета за межі Росії. 1912 року, рятуючись від переслідувань поліції, залишив навчання в університеті й виїхав з етнографічною експедицією до Африки (Абіссинія, Сомалі). У роки світової війни В.Нарбут уникає мобілізації у зв'язку зі своєю кульгавістю. Проте, він стає активним учасником лютневих подій Російської революції (1917-1921 рр.). Спочатку есер, а потім і більшовик, він стає активним діячем Глухівської ради робітничих і солдатських депутатів. У 1918 р. В. Нарбут дізнається, що всі його

близькі живуть у Києві. Тому знову повертається в Україну і до серпня 1919-го перебував у Києві, де брав участь у виданні журналів «Зори», «Красный офицер», «Солнце труда»[5]. Потім потрапляє до Ростова-на-Дону, де його заарештовують білогвардійці. Під час жорстокого допиту він, щоб врятувати життя, підписав відмову від подальшої політичної діяльності. Після звільнення з в'язниці офіційно вступає до Комуністичної партії. У 1920 році відряджається до Одеси, де очолює Одеське відділення УкРОСТА, видає журнали «Лава» та «Облава». Він залучає до співпраці у відділенні талановиту творчу молодь, зокрема Ісаака Бабеля, Едуарда Багрицького, Юрія Олешу, Валентина Катаєва, Михайла Кольцова, Іллю Ільфа, Віру Інбер. Невдовзі Володимир Нарбут переїздить до столиці тогочасної України Харкова. На засіданні Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад (ВУЦВК) 21 квітня 1921 року В. Нарбут виступив з ґрунтовною доповіддю про його бачення того, яким має бути українське інформантство. Цей день вважається датою створення РАТАУ. Ініціатора створення Радіо-телеграфного агентства України очікував, як часто бувало тоді, трагічний фінал. У 1922 році він переїхав до Москви, де працював (до 1927 року) на керівній посаді у відділі преси ЦК ВКП(б), редагував ряд журналів, керівник одного з найбільших видавництв «Земля и фабрика». Але в 1928 році стала відома записка, яку В. Нарбут написав у ростовській в'язниці на вимогу білогвардійського слідчого – про те, що він начебто відмовляється від політичного життя. Наслідком цього стало виключення з лав компартії, звільнення з роботи. Деякий час він перебився літературними підзаробітками. А у 1936 року його звинувачено в участі у групі «українських націоналістів — літературних працівників» та засуджено на 5 років позбавлення волі (реабілітовано 1956 р.) [4 с. 229]. Як пише у своїх спогадах Надія Мандельштам, вдова Осипа Мандельштама, точних відомостей про його смерть немає, є тільки розповідь якогось Казарновського: «Про нього говорять, що в пересильному [таборі] він був асенізатором, тобто чистив вигрібні ями, і загинув з іншими інвалідами на підірваній баржі. Баржу висадили, щоб звільнити табір від інвалідів. Для розвантаження...». Очевидці відносять смерть Володимира Нарбута в крижаних хвилях моря Охотського до весни 1938 року [5].

В останній чверті XIX ст, коли народився В. Нарбут, світ гоголівської України ще пішов в небуття. Тому у творчості В.Нарбута в усі періоди творчості присутня тема України. Так, одними з перших його творчих доробок стали етнографічні нариси. Проте, він так і не став українським поетом. Його поезії це химерне поєднання російських та українських слів, чернігово-сіверських діалектизмів. Український аспект у творчості В. Нарбута – це не тільки українська лексика. Він став російським поетом та трибуном більшовизму. В. Нарбут – контроверсивна постать, проте від цього не менш чаруюча, велична та трагічна.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Білокінь С. Нарбутівський збірник. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини: Матеріали Другої науково-практичної конференції (17 квітня 2003 р.)./Білокінь С.// Глухів, 2003. С. 76-85.

2. Бялосинская Н., Панченко Н. Стихотворения. Подготовка текста, вст. статья и прим./ Бялосинская Н. и Панченко Н.// — М.: Современник, 1990. С. 445.
3. Ернст Ф. Георгій Нарбут. Життя и творчість. /Ернст Ф // - К., 1926, С.49.
4. Тименчик Р.Д. Нарбут Владимир Иванович // Русские писатели. 1800-1917. Биографический словарь. Т.4. М.: Большая российская энциклопедия, 1999. С. 227-230.
5. Михайлов А., Сорока М. Як В.Нарбут започаткував РАТАУ, та як він загинув / Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2509749-ak-volodimir-narbut-zapocatkuvav-ratau-ta-ak-vin-zaginuiv.html>

Коляда І. А., Шубер О. А.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ВПЛИВ ТА РОЛЬ БАТЬКА У ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПАТРІАРХА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ВЛАДИКИ ФІЛАРЕТ

Михайло народився 23 січня 1929 року – у селі Благодатному Амвросіївського району на Донеччині, в українській родині Антона Дмитрієвича 1903-1943 рр.) та Меланії Пилипівни (1907 ? - 2002 рр.) Денисенків. Відмічаючи роль батьків у своєму вихованні та становленні як особистості, владика Філарет, зазначав, що у порівнянні з бабусею та матір'ю, більший вплив на нього мав батько: «Та впливу мав більше батько. Він курив і випивав, але був дуже доброю людиною, сусіди його за це поважали. Ні разу на нас батьки не підняли руки. Тільки раз тато від шмагав кропивою за те, що я рвав траву для корови в сусідському саду» [4]. «Батько був дуже добрим чоловіком. Його поважало все село. І для мене, і для братів це був зразок того, як треба жити в цьому світі» [3]. Михайла і ще трьох його братів, батьки «виховували не так словами, як прикладом – свого життям», що не хлібом єдиним живе людина, що сенс життя в творенні добра людям, у пошуках істини, у боротьбі за справедливість, людську гідність, у громадській відповідальності за все, що твориться за життя. «Вони виховували мене і ще трьох моїх братів не так словами, як прикладом – своїм життям», - зазначав владика Філарет [3].

Злиденне життя донецького села в умовах сталінських хлібозаготівель, у ході яких у селян відбиралося усе збіжжя, а, навіть, і більше, змусило родину Антона Денисенка шукати кращих хліб. Так, батько у пошуках кращих заробітків для родини стає шахтарем. У ці роки край, в якому народився і ріс малий Михайло, поступово стає шахтарським. Відкриваються нові шахти. Проте праця шахтаря не вважалася ані престижною, ані почесною – навіть на території сучасного Донбасу. Шахтарями ставали під тиском обставин і виключно з економічних міркувань. «Батько працював на цементному заводі біля Благодатного, і хліба там робітникам не давали. І тоді батько із сім'єю, а нас уже було троє братів, поїхав на шахту. Батько став шахтарем. І хліб давали шахтарям, давали батькові, матері і нам... шахтарям давали – по 400 грам, , а дітям і дружині – по 200 грамів. Так ми вижили.» [1]. «Мій батько був робітником, спочатку на цементному заводі, а потім під час голоду, поступив

на роботу на шахту і перевіз сім'ю. Причиною переїзду було виживання» [2]. Тяжка праця шахтарів вирізнялася травматизмом, каліцтвами, а то і загибеллю, що позначалося і на безпросвітності їхнього життя. Побут та спосіб життя гірняків були жалюгідними й тяжкими. «Мамашенька, я пропала За шахтера жись попала: Шахтер — черный, шахтер — грязный, Вечно пьяный, безобразный» - йшлося у тогочасній частушці. Таким було повсякдення і Михайливого батька «Він кури́в і випивав, але був дуже доброю людиною...» [4]. Так, донецький хлопчина з юних літ зазнав почуття, в якій почала жити його родина – постійної тривоги гірничої сім'ї, коли батько відправлявся у лаву на нелегку, небезпечну і повну небезпеки працю. А він разом із матір'ю та молодшими братами переживали, щоб не трапилось з батьком-гірником якого лиха у підземеллі.

Таким чином, на наше глибоке переконання, і за свідченням самого владики Філарета, батьківський приклад турботи про родину, батьківські настанови синам стали одним із важливих чинників формування особистісних рис характеру підлітка Михайла Денисенка.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. З інтерв'ю владики Філарета «Населення Донбасу житиме добре, коли воно буде разом з усім українським народом» // газета "Донеччина" від 12 грудня 2014 р. № 33 (15869). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://don.pp.ua/2014/gazeta-donechchyna-vid-12-grudnya-2014-r-33-15869/>
2. Квасниця І. Інтерв'ю.: «Святійший патріарх». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spadshina.com/programs/tvortsi-respubliki-ukrayini.100-rokiv-derzhavnosti/svyatijshij-filaret>
3. Підвезяний М., Глуховський М. «Сповідь патріарха. Про дитинство, щасливі роки у Москві, КДБ і велику Українську церкву». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/publications/347218-spovid-patriarha.-pro-ditinstvo-shchaslivi-roki-u-moskvi-kdb-i-veliku-ukrajinsku-tserkvu.html>
4. Стрижак А.: «Патріарха Філарета у КДБ назвали «агентом Антоновим»». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/people-newspaper/_patriarha-filareta-u-kdb-nazivali-agentom-antonovim/279310

Коляда І. А., Ткаченко В. О.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПАТРІАРХА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ ВЛАДИКИ ФІЛАРЕТ

«Донеччина – це правічна українська земля, де навіть сьогодні по селах чути українську мову» [2]. Донеччина – це край степу, байраків, лісосмуг, териконів. Це край невтомних трударів землі, заводів, фабрик, шахт. На Донбасі селилися козаки. "Не всі із запорожців — зазначає академік Василь Зуєв, — займались кривавими промислами (війною), а було у них здебільше і хліборобство, і скотарство, і рибальство. Існував ціла верства козаків, називаючи себе "сиднями або гречкосіями", які жили по зимівниках, селах і бурдеях, "засівали свої поля різним хлібом" [4 с.50]. Так, поступово число

зимівників щороку збільшувалося. Серед цього степу, по дві сторони звивистої річки Кринки, притоки Міуса, виникло одне із найстаріших населених пунктів на Донеччині – українське село Благодатне (до 1926 р. – слобода Амвросіївка), від XV ст. ці місця описують як зупинку під час промислів донських і запорозьких козаків, а у XVII ст. тут стояла Кальміуська паланка запорозьких козаків, XVIII ст. ці землі передано у власність донському старшині, підполковнику Амвросію Луковкіну (слобода Луковкіно-Кринська Міуського округу Землі Донського Війська) [3]. Селу, що знаходиться в западині, надзвичайно мальовничий вид надають оточили його Шишов гори. Створюється враження, що це не Донецький кряж, а Прикарпаття. З вершин цих гір відкривається прекрасний вид на степ, по якій петляє річка з порослими невеликим лісом берегами. Місцями - перекази, які місцеві називають порогами. А ще – безліч птахів: яструби, шуліки, ночами на всю околицю співають солов'ї, піднімаючи фазанів. Так, як річка «Кринка» протікає посередині села, то окремі частини села часом схожі на півострови. Річка бере початок на південних пагорбах Донецького кряжу, поблизу м. Дебальцеве, і впадає р. Міус неподалік від с. Олексіївни Ростовської обл. Її довжина 180 км. Топоніміст Є. Отін вважає, що назва річки походить від українського «криниця», бо у спекотному степу, вода – це найбільше багатство, особливо самотньому мандрівнику чи пастуху, що випасає худобу. В основі назви села лежить слово «благодать», етимологічне значення якого в українській мові означає «усяке багатство, добро, достаток; джерела багатств, добра, достатків». І справді село розташоване у місцині зі сприятливими природно-кліматичними умовами. Першими поселенцями хутора (згодом слободи) за народними переказами були три брати Флори, селяни, що прибули у пошуках волі та землі. У ньому споконвіку проживали українці. «Я сам звідси родом – українець з села. І у нас всі в селі говорять українською мовою – не лише тепер, а завжди так було. А раз говорять українською мовою – значить ми є українці. Це українська земля...», – підкреслив Патріарх Філарет. [5].

Село благодатне не оминув, ні вир Української революції (1917-1921 рр.) з її кривавою боротьбою за владу денікінців, махновців, червоногвардійців, ні утвердження радянського більшовицького режиму з його політикою «воєнного комунізму» та її насильницькою продрозверсткою і селянським рухом спротиву, ні сталінська модернізація та колективізація.

Отже, визначальним фактором розвитку особистості є середовище. Середина - це реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини. На формування особистості впливає географічна, національна, шкільна, сімейна, соціальне середовище. до останньої належать такі характеристики, як суспільний лад, система виробничих відносин, матеріальні умови життя, характер протікання виробничих і соціальних процесів та ін.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Благодатневский сельский совет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://amvrosievka.dn.ua/article/a-64.html>
2. Дорошенко Ю. Інтерв'ю з патріархом Філаретом: «Завжди любив і любитиму рідну Донеччину». „Східний часопис”. 29.11.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hram.in.ua/biblioteka/pratsi-patriarkha-filareta/260-book260/3043-title3586>

3. Історії міст і сіл Української РСР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ukrssr.com.ua/donetska/amvrosiyivskiy/blagodatne-amvrosiyivskiy-rayon-donetska-oblast>
4. Лаврів П. «Історія Південно-Східної України». — Львів: Слово, 1992. — с. 150.
5. Рудюк Д.: «Предстоятель Української Церкви: Пастир за покликанням» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katedral.org.ua/patriarh/66-patriarh3.html>
6. Штогрін І. «Патріарх Філарет: «Я народився на Донбасі...»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1922594.html>

Осадчий Д. Ю.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ П. ОРЛИКА В ЕМІГРАЦІЇ

Після Полтавської битви 1709 р. уряд Гетьманщини на чолі з Іваном Мазепою мусив покинути Україну. Пройшло не так багато часу, коли новим гетьманом було обрано генерального писаря Пилипа Орлика. Досвід минулих подій показав, що в процесі боротьби за утримання інтересів України важливу роль грає дипломатична сторона питання [6, с. 205-207].

Незважаючи на провальну кампанію під Полтавою, що набула широкого розголосу у світі, П. Орлик не змирився з таким розвитком подій. Саме тут, в місті Бендери, що в Молдавії, яку контролювала Османська імперія, бере свій початок дипломатія Пилипа Орлика. Її перший напрямок характеризувався відносинами з Османською імперією, Кримським ханством, Швецією. Другий напрямок розвитку дипломатії П. Орлик вбачав у винесенні українського питання на загальноєвропейський рівень [1, с. 73-75].

Перший напрямок зовнішньополітичних відносин обумовлювався низкою факторів. Після битви під Полтавою Російська імперія відчула значне посилення на міжнародній арені. Цей фактор змусив занепокоїтись країн-сусідів. Туреччина, яка мала з Росією ряд невирішених питань, стала пріоритетною країною, для ведення переговорів з урядом гетьмана Орлика. За допомогою шведських посольств у Царгороді, гетьманська влада налагоджує стійкі відносини. Але обмежитись лише союзом з Туреччиною було недостатньо, тому за ініціативою гетьманської адміністрації було проведено ряд переговорних моментів з Кримським ханством, Кубанською ордою, донськими емігрантами отамана Некрасова, а також з представниками повсталих башкир. Наприкінці листопада 1710 р. відбулась особиста зустріч П. Орлика з ханом Давлет-Гіреєм II [7, с. 408-412].

Стимулювання переговорного процесу підтримував Карл XII, який окрім власного інтересу до результатів домовленостей, мав в Царгороді довірених персон. До сьогодні не відомо, чи справді П. Орлик відвідав Туреччину з дипломатичним візитом [5, с. 46-53].

Перебування шведського короля Карла XII в Бендерах змусило його у 1710 р. на обранні гетьманом П. Орлика укласти угоду, яка фактично гарантувала Україні незалежність, але як показала практика в цій

напруженій дипломатичній війні кожна сторона переслідувала лише власні інтереси [6, с. 203].

Метою згуртування великих країн навколо себе Орлик вбачав як шанс повернутись в Україну та визволити з Російського ярма значну частину території держави, але країни союзники, під егідою власних переконань, почали шукати шляхи задоволення особистих потреб. Так Туреччина оголосила війну Російській імперії у 1710 р. з метою вирішити територіальні питання. Шведський король за рахунок об'єднаного походу збирався навести лад в Польщі, а також повернутись до Швеції. В свою чергу представники орди були зацікавлені в ясирі та інших коштовних речах.

Якщо підсумовувати вище подану характеристику східного напрямку дипломатії Орлика, то їх специфікою було те, що Україна виходила з переговорів завжди під протекцією тієї чи іншої країни [3, с. 184].

Після підписання у 1711 р. Прутського мирного договору між Російською імперією і Туреччиною сподівання Орлика на початок нової війни стали марними. Фактично східний напрямок, який передбачав відносини з Туреччиною залишився закритим, а співпраця з поодинокими ордами степу залишала бажати кращого. Саме тому в умовах послаблення зв'язків між східними країнами Пилип Орлик вирішує, що майбутнє боротьби за Українське питання на міжнародній арені слід шукати в Європі [4, с. 450].

Посилення Російської імперії на міжнародній арені зумовило занепокоїтись країни Європи. Саме цей фактор став визначальним у виборі нового вектору політики Орлика. Антиросійські настрої панували в урядах Англії, Франції, Голландії, Данії, Швеції, Речі Посполитої та інших держав. Скориставшись наростаючими тенденціями до антиросійських настроїв Пилип Орлик порушив перед високими монаршими країнами питання про незалежність України. Інструментом, що поклав початок західному векторові дипломатичних зв'язків з Європою, став «Маніфест до Європейських урядів», створений у 1712 р. По своїй суті він проголошував про відновлення української державності в межах Правобережної України. Так як маніфест орієнтувався на християнські країни, то в ньому було зазначено, що союз з Османською імперією є тимчасовим і покликаний звільнити українські території від влади Петра I. Також, аби номінально стати в ряди Європейських держав, маніфест передбачав, що Україна буде виступати посередником для вирішення ряду питань в світі.

Однією з головних ідей маніфесту стало ствердження про те, що царський уряд Росії порушив умови Переяславського договору 1654 р., яку укладав з Богданом Хмельницьким і Гетьманщиною. І посилаючись на ідею про право нації звільнитися від тиранічного правителя, порушує питання про необхідність відновлення незалежності Війська Запорозького [4, с. 610-621].

Проте ситуація в політичних колах Європи складалась не на користь П. Орлика. У 1718 р. на полі бою в Норвегії загинув союзник гетьмана Карл XII, а через три роки, 30 серпня 1721 р., знесилена війнами Швеція уклала з Росією Ніштадтський мир. Потреби Туреччини задовольнили тим, що

російська сторона поступилась Азовським узбережжям і фактично більше воювати не хотіла [7, с. 402-406].

Зовнішньополітична діяльність П. Орлика була доволі яскравою, що доводить величезна кількість листів і маніфестів до різних країн Європи, але тут знаходимо неабияку складність. Після обрання гетьманом П. Орлика гроші, які залишились від Мазепи перейшли в руки Андрія Войнаровського, а гетьманський уряд залишився існувати лише на гроші, які їм надавала Османська імперія. Сума складала 5000 талярів. Відповідно, що виходячи з невеликих коштів потрібно було вміло прогнозувати і вибудовувати стратегії розвитку відносин.

Діяльність гетьмана Орлика у світі призвела до багатьох проблем Російської імперії. Петро I активно залучав розвідників, агентів, які мали знайти непокірного гетьмана. Таке ставлення до персони Орлика спонукало його шукати собі місце під сонцем по всьому світові. В перегонах між свободою і арештами, його зустрів Швеція, яку вже в 1720 р. він змушений буде покинути. Далі Німеччина, Франція і згодом Османська імперія стала місцем, де зупинились його мандри по світу у 1722 р. [5, с. 55].

Свої останні дні, гетьман доживав в бідності, але навіть в цей час, він активно надсилав листи по всьому світу. Діяльність гетьмана продовжилась і після його смерті. Послідовники, одним з яких був його син Григор Орлик, тримали українське питання в Європі майже до середини XVIII ст. [2, с.150].

Зрештою, слід сказати, що П. Орлик довів свій талант на міжнародній арені, розкриваючи всю правду про те, як живе українська нація в умовах царизму, докладаючи до цього, як останні сили, так і останню копійку. Саме тому його ім'я вже понад 300 років не зникає зі сторінок історії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Апанович О. Гетьман України – емігрант Пилип Орлик. Київ: Либідь. 1993. 270 с.
2. Борщак І. Великий мазепинець Григор Орлик. Генерал-поручник Людовіка XV. Нью-Йорк. 1972. 222 с.
3. Діптан І. Дипломатія Пилипа Орлика: Витоки, сутність, уроки для сьогодення. Рідний край. 2010. № 1. С.181-197.
4. Кресін О. Маніфест до європейських урядів 1712. Київ: Наукова думка. 2009. 784 с.
5. Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик (1672-1742) його життя і доля. Мюнхен: Дніпрова хвиля. 1956. 80 с.
6. Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик. Історичні постаті України. Одеса: Маяк. 1993. 383 с.
7. Чухліб Т. Козаки і монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648 - 1721 рр. Київ: видавництво ім. Олени Теліги. 2009. 616 с.

Паращенко Д. О.

СумДПУ імені А. С. Макаренка (Україна)

ПЕЧЕНІГИ НА СЛУЖБІ У ВІЗАНТІЙСЬКОГО ІМПЕРАТОРА

Завоювання Болгарського царства в 1018 р. лише погіршило становище Візантійської імперії, оскільки цей своєрідний акт повернення колишніх територій разом з ними поновив і проблему «варварів з-за Дунаю». Одною з

таких задунайських загроз, з якою треба було рахуватись, були і печеніги з першої половини XI ст.

Одною з причин нашестя печенігів на правий берег Дунаю було майже повне знелюднення території придунайської та причорноморської Болгарії в результаті візантійського вторгнення 1001 р. та бойових дій між військами царя Самуїла та Василя II. Поразка болгар змусила переїхати свій центр до берегів Охридського озера в Македонію та в Албанію, а такі міста як Дерстр (Сілістрія), Бдинь (Відін), Месемврія та інші втратили своє значення та значну частину населення. В результаті спустошені території буквально запросили до себе печенігів, яких наздогнали не менш ласі до грабунку огузи [3].

Візантійці, як і більшість населення Балканського півострова та сусідів даного етносу, намагалися як подружитися з печенігами, так і розпалити ворожнечу останніх з об'єктами, які загрожують їх інтересам. Ні русичі, ні мадяри, ні болгар не були б страшні для імперії.

Зближення візантійців та печенігів почалося в 40-х рр. XI ст., коли печенізька знать поділилася на два табори. Ватажок одного з кланів Кеген підняв повстання проти верховного хана Тіраха. Боротьба закінчилася поразкою Кегена, і він, побоюючись винищення своїх родичів, звернувся до Константинополя з проханням про надання притулку на території імперії. Після повернення на Дунай печенізький хан влаштувався в одній з прикордонних фортець. Можливо, це було укріплення на о. Пекуюл луй Соаре, розташоване поблизу від Дрістри (Сілістри), адміністративного центру катепаната Парістріон. Звідси він став здійснювати набіги за Дунай, захоплював полонених і продавав їх візантійцям. Після перемоги над Тірахом імператор Костянтин IX наказав розселити полонених печенігів в районах Ніша, Сердики і Овчеполя; 140 знатних кочівників та хана привезли до Константинополя, хрестили і подарували їм незначні придворні титули (Кеген же радив перерізати всіх) [2, с. 17-18].

Візантійська скарбниця сильно потребувала справних платників поземельного податку, а візантійська армія - доброї кінноти. Виходом стало поселення печенігів. Зброю у них було вилучено, а в районах проживання кочівників постійно знаходилися контингенти феми Болгарія.

Сельджукський султан Тогрільбей (Тограул-бек) погрожував новим нападом на візантійські володіння в Азії. Влітку 1048 р. візантійський уряд визнав за необхідне відправити 15 тис. печенігів в Закавказзя для боротьби з сельджуками. Печеніги вбили свого візантійського полководця і зуміли прорватися в області, де проживали їхні одноплемінники. Печенігів очолили хани Селт, Каталейм, Караман і Селча. З осені 1048 р. кочівники почали здійснювати набіги на Македонію [3; 2, с. 18].

Обсипана багатими дарами, обладіана ще більшими милостями в майбутньому, печенізька знать була відправлена в кочовища за дорученням імператора, щоб умовляти своїх одноплемінників до примирення з Константинополем і з клятвеном зобов'язанням, і, у всякому разі, повернутись назад. Але на рідних землях печеніги забули свої обіцянки, відреклися від християнського хреста, на якому клялися, і від самого хрещення.

Візантійська армія не змогла перемогти кочовиків. Зрештою пом'якшені щедрими дарами, печеніги взяли на себе зобов'язання протягом тридцяти років спокійно жити в зайнятих ними областях, не переходячи за Балкани без призову. З тих пір не було чути про набіги печенігів до 1059 р.

Але потім за підтримкою угорців нальоти продовжилися, поки Ісаак I Комнін не приборкав печенігів. Останні, живучи серед болгарського населення під управлінням своїх родових князів, визнаючи в той же час верховні права імперії, не могли, звичайно, стати раптом осілими і спокійними підданими. Час від часу їх бродячі зграї все таки пускалися грабувати своїх сусідів і не церемонилися виходити за межі призначених їм для кочовищ територій.

Печеніги і узи, поселені в межах монархії, брали активну участь в турецьких походах Романа IV. Вони становили в візантійській армії легку кінноту – рід військ, достатньо важливий у боротьбі з іншими племенами. В передові загони і сторожові роз'їзди посилалися огузи і печеніги. Так само печеніги виконували роль добувачів і карального загону. Проте неконтрольованість такого війська проявилась тоді, наприклад, коли огузо-печенізький загін перейшов на бік турків, що фатально вплинуло на результат бою при Манцикерте (1071 р.) [3].

Нова фінансова політика Михайла VII Дуки Парапінана, який, за порадою логофета Никифора, скоротив грошові подарунки, відправляються в придунайські міста (близько 1074 роки), привела до нових набігів печенігів і узів в придунайські області разом з сусідами слов'янами. Потрібно сказати що печеніги були за різні сторони в боротьбі за престол імперії [1, с. 472].

І так нестабільні і тісні відносини Візантії з печенігами тривали до 1091 р., коли в битві при Левуніоні візантійсько-половецька армія повністю розгромила печенігів. Але тим не менше в 1122 р. були поглинені останні залишки печенізької орди в результаті її невдалого походу. Так і припинилися зносини греків з цими кочівниками як з окремим народом і відбулося долучення їх остаточно до населення ромейської імперії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Васильев А.А. История Византийской империи. Пер. с англ. А. Г. Грушевой. Санкт-Петербург: Алетей, 2000 Т. 1. Время до Крестовых походов (до 1081 г.) 510 с.
2. Мохов А. С. К вопросу о византийской военной организации в период войны с печенегами 1046 - 1053 гг. Известия Уральского государственного университета. 2005. № 39. С. 15-26.
3. Печенеги (Антология). Под. ред. В. Кукушкина. Москва: Ломоносовъ, 2013. 192 с.

Пігук Х.І.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ ІМПЕРАТОРІВ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ВІДНОСИНАХ СХІДНОЇ І ЗАХІДНОЇ ЦЕРКОВ (НА ПРИКЛАДІ МАНУЇЛА II ПАЛЕОЛОГА)

Із виникненням християнства як релігії, політична влада завжди була нерозривно поєднана з нею. Протягом усієї історії християнства, коли формувались основні його центри, такі як Рим і Константинополь, імператори відігравали важливу роль у цих подіях і, зокрема, у визнанні цієї релігії і

наданні їй статусу офіційної. Відповідно, за це християнська церква повинна була сприяти політичній владі імперії, підтримуючи її своїми методами, а саме: ідеологічно впливати на населення, своєрідно пропагуючи позитивну роль політичної влади.

Не виключено, що в багатьох випадках імператори безсоромно втручалися в церковні справи, використовували церкву для своїх політичних цілей. Хоча були випадки, коли виникала конфронтація між релігією та державою, особливо щодо догматики і тоді церковна влада ставала категоричною і швидко давала зрозуміти, що у них є власна воля.

Імператори були тими посередниками, які підтримували дипломатичні відносини між Константинопольським патріархатом і Римською курією після великого розколу (1054 р.). Особливо роль василевсів як посередників між Сходом і Заходом посилюється в кінці XIV ст. - початку XV ст. не через благородні цілі, а через прагматичну мету - боротьбу з турками, які загрожували Візантійській імперії. Тому головним союзником імператори бачили папу римського, якого візантійська влада сприймала, як сюзерена європейських монархій, тобто основного представника Заходу, з яким можна домовитись щодо допомоги [2, с. 85].

Щодо дипломатичних відносин обох релігійних інстанцій і посередництва між ними політичної влади, то в нас виникає інтерес до імператора Східної Римської імперії Мануїла II (1391-1425), який намагався врятувати державу від османських зазіхань, використовуючи при цьому церкву.

Між істориками виникають суперечності з приводу імператора і його дій у релігійній сфері: одні зазначають, що Мануїл II, коли відбувалася зовнішньополітична стабілізація імперії (після битви при Ангорі) не так натхненно переймався справами унії, не втручався у церковні відносини і візантійська сторона свідомо заморожувала переговори з Католицькою церквою. Для підтвердження цієї тези історики наводять яскраві приклади політичної гри імператора. Наприклад, діалог щодо унії посилювався в найбільш кризові для імперії моменти (наприклад, так було в 1411 р.). Коли ж зовнішньополітичний стан дещо стабілізувався, що знову сталося в останні роки життя Мануїла II, переговори між церквами послаблювались [1, с. 169].

Інші науковці доводять, що імператор, незважаючи на стабілізацію становища імперії продовжував свою політику щодо унії і задля підтвердження цього наводять листи Мануїла II до королів Арагону Мартіна V (1395–1410) та Фердинанда I (1412–1416), а також до папи римського чи лист Мануїла II до свого сина Іоанна VIII, в якому він радив останньому домогтися унії між Константинополем і Римом, незважаючи на спротив патріархії.

Якби там не було, реальним є факт того, що переговори про унію між Сходом і Заходом все ж таки продовжились через бажання імператора Мануїла II. Імператор, який мав великий вплив на патріархію, бере участь у дипломатичних відносинах церков, він відправляє посла Миколу Евдемоноіоанна в Констанц, задля того, щоб запропонувати папі римському унію і погодитись на умови Заходу. Ця імператорська пропозиція зробила враження, що греки готові негайно підкоритися Риму, тобто визнати свою вину

і правильність догматичних тверджень Римської курії. Але був один факт, який суперечив релігійній дипломатії – у цьому посольстві не було представника Константинопольської патріархії, тобто імператор самочинно, без згоди Східної церкви, а саме без згоди патріарха Евфимія, вирішує питання унії, незважаючи на те, що Константинопольська ієрархія була проти беззаперечного визнання західних догм [2, с.2].

Таким чином, було показано вплив політичної влади Східної Римської імперії на Константинопольський патріархат і його дипломатичні відносини з Римською курією. Напередодні Ферраро-Флорентійського собору увага акцентувалась на діяльності імператора Мануїла II Палеолога, в якого була головна мета – боротьба з турками-османами, тому задля цього він використовував усі можливі методи і прийоми, а особливо церкву. Константинопольська патріархія змушена була йти на поступки Римській курії через натиск і прагматичні цілі політичної влади, певною мірою розуміючи, яке складне політичне становище імперії. Тиск на церкву посилювався під час правління Мануїла II, церковна ієрархія була відсторонена від переговорів щодо унії, цим займались представники імператора.

Отже, протягом усієї історії Візантійської імперії, державна влада співпрацювала з релігійною. І щодо їхнього впливу, більшою мірою це залежало від феномену авторитету, тобто прослідковується, що державний вплив на церкву посилювався під час правління авторитетних і владних імператорів, і послаблювався, коли Константинопольську Церкву очолювали впливові патріархи.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Гонсалес Хусто - История христианства Том I. От основания Церкви до эпохи Реформации, 2002.
2. Мейендорф И. Ф. Флорентийский собор: причины исторической неудачи: Пер. с англ. // Там же. 1991.
3. Пашкин Н.Г. Византия в европейской политике первой половины XV в. (1402-1438). Екатеринбург: изд-во Уральского университета, 2007

Половинко Ю. В.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

УКРАЇНЦІ В СКЛАДІ АРМІЙ ЧЕТВЕРТНОГО СОЮЗУ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Українська історична наука незаслужено мало звертає уваги до питань участі й ролі українців в арміях четвертного союзу, через це створюється враження, що українці служили у війську тільки в складі легіону Українських січових стрільців (УСС). Даній проблемі присвячені лише окремі публікації Д. Адаменка, В. Гордієнка, М. Гуйванюка, В. Гериновича, В. Заполовського, О. Калініченка, М. Кравчука, М. Литвина, О. Мазура, С. Макаруча, І. Мягкого, К. Науменка, І. Патера, О. Реєнта та ін., де зустрічаються фрагментарні відомості про українських військовослужбовців австро-угорської армії та спеціальні дослідження, які стосуються історії українського стрілецтва у складі

австро-угорського війська. З аналізу української історіографії можна зробити висновок, що основна увага вітчизняних науковців направлена на дослідження політичної, соціально-економічної та культурної історії Австро-Угорщини, і лише фрагментарно згадується про її збройні сили. В основному пов'язуючи їх діяльність з формуванням української національної армії в роки Першої світової війни.

Тому необхідність зруйнувати цей стереотип потребує посиленої уваги дослідників, треба зайнятися поглибленням вивченням ролі українців в австро-угорській армії. Вивчення цієї проблеми також дає змогу переосмислити роль українських військовослужбовців у розвитку українського військового руху та військового будівництва в роки Першої світової війни.

Слід зазначити, що загалом українці становили майже 9 % всього особового складу збройних сил імперії [1, с.15]. Зі 105 полків дев'ять були сформовані з українців. Територіальна система комплектування австрійської армії дає можливість виявити її національний склад та ступінь участі в ній українців. До Першої світової війни вся імперія була розділена на 16 корпусних округів. В межах одного округу проводився набір військовослужбовців для поповнення розквартированих на цій території полків. Певні полки так і називались: Станіславський, Коломийський та ін. Більшість вояків полку були, якщо не сусідами, то із сусідніх сіл. Таким чином, військова частина формувалася постійно з одної місцевості. Виходячи з цього можна констатувати, що українці були представлені практично у всіх родах зброї австрійської армії

На весну 1914 р. чисельність збройних сил Австро-Угорської імперії становила понад 450 тис. військовослужбовців, з яких близько 36 тис. було офіцерів. Основну живу силу армії і найбільш чисельний її склад складали піхотинці. Зокрема, можна відзначити, що 20 полків піхоти комплектувалися русинами (українцями), при цьому у більшості полків вони складали половину або більше від всього особового складу. 30-й полк піхоти напередодні Першої світової війни комплектувався зі свого округу поповнень № 30, що складався з Сокальського, Жовківського, Львівського повітів та м. Львова. Управління (команда), яка керувала поповненням полку (*ErgBezKmdo*) була розташована у Львові, а сам полк мав неофіційну назву “Львівські діти”. У 1914 р. 59 % особового складу полку складали українці, 31 % – поляки [2].

Напередодні війни українці відбували службу в наступних піхотних полках спільної австро-угорської армії: 9-й графа Карла Йосипа Клерфо де Круа (73 % особового складу), 10-й короля Швеції Густава V (47 %), 15-й генерала від інфантерії барона Фридріха фон Гергі (62 %), 20-й принца Пруського Генріха (10 %), 24-й генерала кавалерії Генріха Кюммера фон Фалькенфельда (10 %), 30-й генерала від інфантерії Франца Шедлера (59 %), 41-й генерала кавалерії ерцгерцога Євгена (27 %), 45-й фельдмаршал-лейтенанта ерцгерцога Йосипа Фердинанда (47 %), 55-й короля Чорногорії Миколи I Петровича Негоша (59 %), 58-й полковника ерцгерцога Людвіга Сальватора (72 %), 65-й генерала від інфантерії ерцгерцога Людвіга Віктора (25 %), 66-й генерал-майора ерцгерцога Петера Фердинанда (22 %), 77-й

герцога Вюртемберзького Пилипа (69 %), 80-й великого герцога Саксен-Веймар-Айзенах, герцога Саксонського Вільгельма (68 %), 85-й генерала кавалерії Йосипа Гаудернака фон Кіс-Деметр (33 %), 89-й генерала від інфантерії Євгена фон Альборі (60 %), 90-й генерала від інфантерії Адольфа Горзетські фон Горнталь (60 %) і 95-й генерала від інфантерії Германа Кевесс фон Кевессгаза (70 %) [3].

Крім них існували 19 окремих піхотних бригад і 5 гірських бригад. Українці були представлені в одинадцяти піхотних полках територіальної оборони, що входили до складу австрійських 43-ї (штаб у Львові) і 45-ї (Перемишлі) та угорських 20-ї (Наді-Вараді) і 39-ї (Колошварі) гонведних дивізій. Конкретніше це виглядало так: 18-й перемишльський полк ландвера (47 % особового складу), 19-й львівський полк ландвера (59 %), 20-й станіславський полк ландвера (72 %), 22-й чернівецький полк ландвера (27 %), 32-й новосончський полк ландвера (9 %), 33-й стрийський полк ландвера (73 %), 34-й ярославський полк ландвера (20 %), 35-й золочівський полк ландвера (68 %), 36-й коломийський полк ландвера (70 %), 11-й мукачевський полк гонведу (10 %), 12-й сатмарський полк гонведу (точніші відомості відсутні) [4].

У жовтні-грудні 1914 р. старшина австрійської армії, переведений до легіону УСС, Клим Гутковський (1881-1915 рр., уродженець м. Тернополя) організував в Карпатах з українських добровольців – селян Яворова, Космача, Криворівні, Жаб'я та інших сіл першу Гуцульську піхотну сотню. В лютому-березні 1915 р. Гуцульська сотня проводить ряд успішних боїв на Карпатських перевалах. Восени 1916 р. молодший офіцер Микола Никорак (помер у бою літом 1918 р.) формує нову Гуцульську сотню. Імперське військово командування відправляє українських вояків на фронт в Південно-Східні Карпати, де вони входять до складу групи військ особливого призначення (бойова розвідка) при 7-му армійському ударному корпусі. Командиром сотні стає австрійський лейтенант Альфонс Ерле (1888-1939 рр., народився у Відні), який служив у 3-му полку уланів, що дислокувався в м. Городку на Львівщині. Разом з іншими частинами австрійської армії Гуцульська сотня наприкінці листопада 1916 р. на перевалі Присліп зупинила контр-наступ російської армії під командуванням генерала Алексея Брусілова. У вкрай тяжких боях українці здобули перемогу, захопивши, за різними даними, від 600 до 1300 російських полонених.

Таким чином, можна зробити висновок, що українці в структурі збройних сил Австро-Угорської імперії займали досить вагоме місце. Це особливо стало помітним під час бойових дій в роки Першої світової війни. Однак, по-справжньому масштабно розгорнути українські військові формації Відень так і не наважився. Прикрим виявився і той факт, що наприкінці війни десятки тисяч українських військовослужбовців імперське командування зосередило на Італійському фронті, і більшість з них спіткала тяжка доля всієї австрійської армії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Шумский К. Очерки мировой войны на суше и на море. Обзор военных действий на главных театрах: с чертежами и рисунками / К. Шумский. – Петроград : Издание Т-ва А.Ф.Маркс, 1915. – 252 с.
2. Слободянюк М. Військовий гарнізон Львова напередодні Першої світової війни / Михайло Слободянюк // Галицька брама. – 2007. – № 7-8 (151-152) «Перша світова. Львів». – С. 17-17.
3. Адаменко Д. 1914-1918: умереть за Габсбургов. Украинская версия / Дмитрий Адаменко // Ежеквартальный интернет-журнал «Русский вопрос». – 2014. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.russkiiwopros.com/index.php?pag=one&id=604&kat=6&csl=68>
4. Прищеп С.В. Вооруженные силы Австро-Венгерской империи / С.В. Прищеп // Сержант. – 2000. – № 4 (17). – С. 3-13.

Ребенок В. Р.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

БРИТАНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ АВСТРАЛІЇ В КІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Прийнято вважати, що причина колонізаторської політики полягає у перенаселенні території. Але історія колонізації материка Австралії є виключенням. Після експедиції Дж. Кука в 1770 р. Великобританія почне відправляти поселенців аж через 18 років.

Дана тема висвітлена у працях Е. Данлопа і В. Пайка «Австралія: від колонії до нації» 1960р., В. Джоя «Народження нації» 1963 р. та ін., а також у главах праць таких дослідників як С. Кларк «Історія Австралії» 1963 р., Дж. Фішер «Австралійці» 1968 р., К. В. Малаховський «Історія Австралії» 1980 р., тощо.

У 80-х рр. ХVІІІ ст. переселяються до Австралії не городяни, а тюремні в'язні. Стрімкий розвиток капіталізму був пов'язаний з таким же стрімким зубожінням народних мас. У сільському господарстві процвітало вівчарство. Великі землевласники розширювали пасовиська в збиток селянам, які залишалися без земельних наділів. Зносилися як окремі селянські домівки, так і цілі села.

Селяни жебракували, а ті з них, кому вдавалося знайти роботу на мануфактурах або великих фермах, потрапляли в умови безжальної експлуатації. На мануфактурах застосовувалася дитяча праця. Англійські кримінальні закони того часу відрізнялися надзвичайною жорстокістю [4, с. 6].

У період між 1717-1776 рр. приблизно 30 тис. ув'язнених з Англії і Шотландії і 10 тис. з Ірландії були вислані в американські колонії [1, с. 61]. 18 серпня 1786 р. британський уряд підготував план створення колонії в Новому Південному Уельсі.

Підготовка експедиції почалася в березні 1787 р. а 13 травня флотилія залишила Англію. Плавання тривало більше восьми місяців. 26 січня 1788 р. кораблі підійшли до Порт-Джексона [3, с. 26]. З Англії відбуло 1026 чоловік, в тому числі чиновників, їхніх дружин і дітей, а також солдатів – 211, засланих

чоловіків – 565, жінок – 192, дітей – 18. Під час подорожі померло 50 осіб, народилося 42.

26 січня 1788 р. капітан Артур Філіп заснував поселення Сідней-Коув, яке пізніше стало містом Сідней. Ця подія стала відліком історії британської колонії Новий Південний Уельс.

Для кращого надзору за колоністами загалом вони були зосереджені на невеликій території. Маленькі групи були направлені в район Парраматта, острів Норфолк, де землі були більш придатними, аніж у Сідней. Урожаю було дуже мало. В Парраматта в листопаді 1788 р. було отримано 200 бушелів пшениці та 35 бушелів ячменю. Цей урожай був насінням для наступного року [2, с. 32]. Англійці, що прибули до Австралії, не мали досвіду в землеробстві. Посіяні культури не проростали. Привезені запаси закінчувались, розпочався голод. Кораблі з припасами, як це було обіцяно урядом з Англії не прийшли.

Разом з першою партією засланців в Сідней завезли європейських домашніх тварин, які повинні були стати основою для розвитку скотарства в новій колонії. Багато тварин загинули ще в дорозі: з'їдені колоністами або через відсутність звичних для них кормів. Невелика кількість овець, що вижили і пристосувалися до австралійських пасовищах, були розірвані собаками дінго.

Після повернення А. Філіпа до Англії в 1792 р. обов'язки губернатора став виконувати командир полку майор Ф. Гроуз. На всі цивільні посади він призначав офіцерів, роздавав військовим землю. Всього він роздав понад 10 тис. акрів землі. 250 акрів першокласної землі в районі Парраматта отримав офіцер Дж. Маккартур, який став згодом «батьком австралійського вівчарства». У той час він обіймав посаду інспектора громадських робіт, і в його розпорядженні перебувала вся робоча сила колонії [5].

Коли влада перейшла до офіцерів полку, в колонії починають гнати спирт, тоді ром стає так званою валютою, заради якої колоністи чинитимуть різної тяжкості злочини.

Лише 31 грудня 1809 р. в колонію прибув Л. Маккуорі, посланий англійським урядом для наведення порядку, а разом з ним 73-й піхотний полк. Л. Маккуорі повинен був скасувати всі призначення, судові рішення і роздачу земель, що відбулися з часу арешту губернатора, капітана У. Блая, який пробув на цій посаді з 1805 р. – 3 роки [5].

Отже, після подорожі Дж. Кука Англія заявила про свої «права» на Австралію не одразу. Піднесення розвитку капіталізму спричинило збіднення англійських селян і переповнення тюремних камер. У 80-х рр. XVIII ст. на нові землі були відправлені англійські в'язні. Освоювати материк виявилось важко, бо земля не відрізнялася родючістю, а людей які б розбиралися в сільському господарстві не було. Губернатори, потім офіцери мали широкі повноваження в порівнянні з іншими колоніями. Пізніше в Австралії приживеться така галузь тваринництва, як вівчарство, й стане провідною. 1788 р. капітан Артур Філіп заснував поселення Сідней-Коув, що нині відоме як місто Сідней.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Clark С М. Н. A History of Australia: 1962-1999 6 v. Melbourne University Press: Cheshire, 1963. Vol. 1. 850 p.

2. Dunlop E., Pike W. Australia: Colony to Nation. Sydney. 1960. 107 p.
3. Fisher J. The Australians. // L., 1968. № 9. P. 26 – 71.
4. Joy W. The Birth of a Nation. Sydney: Grolier Society of Australia, 1963. 262 p.
5. Малаховский К. В. История Австралии. М.: Наука, 1980. 398 с.

Скусинець А. В.
СумДПУ імені А. С. Макаренка

ВНЕСОК І. П. КАВАЛЕРІДЗЕ В СПАДЩИНУ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ

«Український Мікеланджело» – так називають сучасники видатного українського скульптора, режисера, сценариста Івана Петровича Кавалерідзе. Творчість митця була багатогранною, незважаючи на складні соціальні умови, обумовлені тоталітаризмом, він створив геніальну спадщину, яка й донині є взірцем українського мистецтва. І. Кавалерідзе одним з перших в українському кінематографі звернувся до історичних фільмів. Йому належать перші радянські кіноопери та особливий погляд на кіно, що полягав у драматургічних формах, поєднанні кіно з іншими видами мистецтва та особливий психологізм, яким пронизаний кожен його фільм.

І. П. Кавалерідзе народився 14 квітня 1887 р. на хуторі Ладанському поблизу с. Новопетрівка Роменського району Сумської області. І. Кавалерідзе жив у родині своєї тітки і хрещеної Іуліти Луківни – дружини художника Сергія Аркадійовича Мазаракі. З дитинства хлопець звик до творчості, адже спілкувався з видатними особистостями, такими як П. Мартинович, П. Сластьон, І. Селезньов, С. Васильківський, І. Труш, які були частими гостями його родини й стали безумовним прикладом для наслідування [5, с. 164] . Через деякий час митець знаходить свої власні уподобання й особливий стиль, до якого не часто зверталися його сучасники.

З дитинства Іван Петрович захоплювався театром і кіно. Як відомо, І. Кавалерідзе був багатогранною особистістю й крім дитячої мрії про театр, він надзвичайно любив скульптуру, що й привела його у світ кіно. У 1912 р. на запрошення керуючого справами Яцовського, митець почав працювати скульптором й художником-оформлювачем на приватній кінофірмі «Тіман і Рейнгарт». У цей час за його участі було створено такі фільми як «Анна Кареніна», «Гнів Діоніса», «Крейцера соната», «Відхід великого старця», які увійшли до «Російської золотої серії» [2, с. 115]. Вагомий внесок у формуванні І. Кавалерідзе, як кінорежисера відіграв Чеслав Сабінський, який тонко відчував художні особливості кінотворення, Іван Петрович надихнувся своїм вчителем, та почав створювати власні ідеї, які полягали у драматизації та індивідуалізації виокремленні об'єктивом окремих облич, дробленні дії, здійсненні динамічних та різноманітних монтажних змін тощо [3, с. 121–122].

На початку 1920-х рр. митець утвердився як кінорежисер. Він використав усі ті знання, які отримав на знімальному майданчику: експериментував зі світлом, вносив корективи щодо гри акторів, був один із перших художників-

гримерів вітчизняної кінематографії. За час перебування на кінофабриці «Тіман і Рейнгарт» у період з 1912 р. по 1920 р. Іваном Кавалерідзе було знято фільми «Війна і мир», «Ключі щастя», «Ноктюрн Шопена», «Розбита ваза», «Гнів Діоніса», «Енвер-Паша – зрадник Туреччини», «Сильна, мов смерть», «Как хороши, как свежи были розы» [2, с. 117].

Однією із яскравих робіт стала кінострічка «Злива», що побачила світ у 1928 р. Під час роботи над картиною, автор намагався поєднати дві свої улюблені стихії – кіно й скульптуру, тому деякі образи, виступають як пластичні форми. Дощ знімався крупним планом, щоб було видно краплі, як матерію, земля була несправжня, адже як казав Кавалерідзе: «вона б падала хаотично, а не так, як я задумав». Багато думок виникало з приводу його творчих підходів, хтось був у захваті, а хтось не вважав це за кіно [4, с. 90].

І. Кавалерідзе був одним із перших в українському кіномистецтві, хто звернувся до історичних фільмів. Тема історії стала для нього однією з улюблених, адже як говорив Іван Петрович: «я хотів розповісти про минуле, що живе у сьогодні, рветься в майбутнє. Відчуваєш себе подорожнім, що намагається навіки зафіксувати плинність хмар на небі...» [1, с. 27].

У червні 1941 р., знімаючи художній фільм «Олекса Довбуш» у Львівській і Станіславській областях, І. Кавалерідзе разом із знімальною групою опинився на окупованій території. Лише 20 вересня 1941 р. знімальна група дісталася Києва. У роки окупації Іван Петрович перебував у Києві. Цей факт біографії буде впливати в подальшому на його роботу. Після війни Кавалерідзе працював на Київській кіностудії, щоправда фільми він не знімав, його проекти з В. Заболотним щодо відбудови Києва відкидали, квартиру, надану кіностудією, відібрали [2, с. 121]. Рятівним колом стало те, що у 1944 р. І. Кавалерідзе став членом Спілки художників СРСР, і це у 1954 р. допомогло в отриманні житла. Повернувся до кінематографа Іван Петрович лише 1957 р., тоді на телеекрани вийшли перші радянські кіноопери: «Наталка Полтавка» (1936 р.) та «Запорожець за Дунаєм» (1937р.). Він був режисером таких фільмів, як «Перекоп» (1930), «Штурмові ночі» (1931 р.), «Коліївщина» (1933 р.) «Прометей» (1936 р.), «Стожари» (1939 р.), «Григорій Сковорода» (1959 р.), «Повія» (1961 р.) [2, с. 121]. Іван Кавалерідзе першим в історії кіно та режисури застосував принцип «двох виконавців на одну роль» – поєднав двох драматичних акторів з голосами оперних співаків і домогся повного злиття акторського виконання з музичним змістом ролі. Використовуючи фонограму, режисер фільму уник розповсюдженого оперного недоліку – невідповідного віку, стану та зовнішнього вигляду героїв. Це була творча знахідка режисера і нове слово в кінематографі [3, с. 119].

Режисер часто піддавався критиці з боку влади, його обвинувачували у «націоналістичному ухилі». Й. Сталін відкрито критикував роботи І. Кавалерідзе за його прагнення прославити історію України у своїх фільмах. Через такі звинувачення Івану Петровичу заборонялося працювати з молоддю. Не зважаючи на це, за 70 років активної творчості автор зняв 10 кінофільмів, поставив 10 театральних п'єс, написав книжку спогадів, до того ж залишив ще й десятки нереалізованих проєктів.

Отже, постать І.П. Кавалерідзе займає чільне місце в українському кінематографі. Він був людиною нестандартних творчих поглядів на мистецтво, що звичайно викликало багато опозиційних думок, як з боку колег, так і зі сторони влади, але не дивлячись ні на що, митець зберіг свій особистий почерк у мистецтві й збагатив спадщину української культури великою кількістю оригінальних робіт, що й дотепер слугують прикладом для сучасників українського кіномистецтва.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кавалерідзе Іван. Тени быстро плывущих облаков. *Іван Кавалерідзе: Сборник статей и воспоминаний*. К.: Мистецтво, 1988. С. 8–125.
2. Нестерчук Д.В. Фонд Івана Кавалерідзе у ЦДАМЛМ України (до 125-річчя від дня народження видатного скульптора, режисера і драматурга). *Архіви України*. 2012. № 5 (281). С. 115–126.
3. Образ В.Ф. Режисерські пошуки виразності та творчі відкриття нових засобів кіномови Іваном Кавалерідзе в жанрі фільм-опера. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2011. Вип. 25. С. 117–124.
4. Режисерська творчість Івана Кавалерідзе та його вплив на українську художню культуру. Майстер і музи. *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні*. 2008. Вип. 4. С. 88–96.
5. Синько Г.П. Життєвий та творчий шлях Івана Кавалерідзе: культурологічний аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2015. Вип. 9. С. 155–167.

Титенко І. Ю.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ КНЯЗІВ У ЛИТОВСЬКО-МОСКОВСЬКИХ ВІЙНАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVI СТ.

Постановка проблеми. В першій половині XVI ст. українські та білоруські землі перебували в центрі геополітичної боротьби між Великим князівством Литовським і Московським князівством за право володіння ними. Протистояння між головними гравцями супроводжувалося збройними конфліктами та війнами, в яким з часом все більшу роль відіграють українські князі Київського та Волинського воєводства.

Історіографія проблеми. Дана проблематика частково досліджувалася ще в XIX ст. і багато істориків різної доби. М. Любавський [3], М. Довнар-Запольський[1] звернули увагу на питання важливості українських князів в першій половині XVI ст. в контексті дослідження політичних відносин ВКЛ з Московією. Сучасна українська історіографія налічує ряд наукових праць по проблемі таких авторів, як Н. Яковенко[7], Н. Шевченко[6], Б. Черкас[5], В. Берковський[4], М. Кром[2].

Дослідження статусу українських князів в період литовсько-московських війн характеризується принциповим пріоритетом в суспільно-політичному середовищі знатних українських князів, які вели службу при литовському чи московському дворах. Цю проблематику досліджувала українська дослідниця Н. Яковенко, яка доводить, що вже в XV – на початку XVI ст. існувала українська еліта зі своєю власною політичною практикою. Пізніше виникла

нова форма екстериторіальності українських земель: 8-9 родин головних княжат – Острозькі, Заславські, Гольшанські-Дубровицькі, Збаразькі, Вишневецькі, Корецькі, Чорторійські, Сангушки, Четвертинські, – які поділили між собою на зони впливу Волинь та Центральну Україну. Вони мали спадкові місця у складі вищого органу влади Великого князівства Литовського – Пан-Раді і належали до політичної еліти. Під їх контролем перебували не тільки власні володіння, на яких діяло їх “право княже”, а й землі княжих клієнтів (шляхти), які були пов’язані з ними узами покровительства[7, с. 149-159].

Проаналізувавши важливість в політиці представників української аристократії, більшість істориків приходять до висновків, що українські князі відігравали велику роль у вирішенні дипломатичних питань Сигізмунда I з іншими впливовими особами міжнародної політики під час литовсько-московських війнах. Так, в 1513-1514 рр. київський воєвода Юрій Радзивілл отримав листи “від царя і від царевичів і від (литовських) послів”[5]. Ці листи воєвода переслав до Вільно. У 1515 р. київський воєвода Андрій Немирович повідомляв Панів-Радю ВКЛ, що новий кримський хан Мухаммед-Гірей I „писав і прислав до мене посла свого, на ім’я Амрон”[5]. Кримський хан хотів довідатися, де перебуває Сигізмунд I[5, с.52].

Отже, українські воєводи ставали посередниками у відносинах між державною владою і сусідніми державами. При цьому вони зберігали за собою авторитетність серед місцевого населення і в свою чергу скликали війська під час війн між Литвою та Московією або їх союзників. Фактично, Сигізмунд I передав Волинь в управління місцевих князів Острозьких і Сангушків, а Київщину – місцевому панству. Усе це швидко почало давати результати [4, с.15].

Ополчення Волинської землі було тією військовою силою, яка брала участь практично в усіх найбільших битвах і воєнних операціях ВКЛ у першій половині XVI ст.: під Вишнівцем 1512 р., Оршею 1514 р., Сокалем 1519 р., Ольшаницею 1527 р.[4,с.20].

Деяко іншої думки стосовно пріоритетності українських князів при литовському дворі та знаті дотримується російський дослідник М. Кром, який підтримує М. Любавського і вважає, що литовські пани значно перевершували по впливу та своїх володіннях більшість князів. Адже одні із вищих постів в раді – воєвод троцьких і каштелянів віленських діставалися виключно найбагатшим литовським магнатам: Радзивіллам, Гаштольдам, Кежгайлам, Заберезинским[2, с.135].

Висновки. Історія українських земель в першій половині XVI ст. акцентує увагу на участі саме українських князів в литовсько-московських війнах та їх стратегічній і військовій важливості у міжнародній політиці Великого князівства Литовського. Вони поруч з литовськими вельможами виступають як одні з центральних фігур у вирішенні військово-дипломатичних проблем держави.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого Княжества Литовского при Ягеллонах. Том 1. – К.: Типография Императорского Университета св. Владимира Акционерного общества печатного и издательского дела Н. Т. Корчак-Новицкого, 1901. – 932 с.
2. Кром М. Меж Русью и Литвой. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV – первой трети XVI в. – М.: Квадрига; Объединенная редакция МВД России, 2010. – 320 с.
3. Любавский М. Литовско-Русский сейм. – М., 1901. – 1160 с.
4. Україна і Литва в XIV-XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / В. Берковський, А. Блануца, Д. Ващук, А. Гурбик, Б. Черкас. – Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2011. – 256 с.
5. Черкас Б. Україна в політичних відносинах Великого князівства Литовського з Кримським ханатом (1515-1540). – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 244 с.
6. Шевченко Н. “Ягеллонська спадщина” у світлі сучасних українських історичних студій // Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. – Вип. 1. – С. 29-39.
7. Яковенко Н. Українська шляхта XIV – першої половини XVII ст. Волинь і Наддніпрянська Україна). – К., 1993.

Ціватий В. Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН XVII СТОЛІТТЯ У СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА АНДЖЕЯ МАКСИМІЛІАНА ФРЕДРО (1620-1679)

У даному дослідженні особлива увага приділяється розвиткові, інституціоналізації міжнародних відносин і формуванню ментальних установок, світоглядних конструктів, зовнішньополітичних і дипломатичних ідеологем у політико-психологічних конструкціях ідей щодо трансформації європейської системи держав у ранній Новий час (XVI-XVIII ст.) у темпоральному вимірі [2, с. 9-13].

У ранній Новий час Європа завжди шукала лідера-державу. Однією із таких найбільших держав у Східно-Центральній Європі в XVII столітті стала Річ Посполита. Однак, уже починаючи з другої половини XVII століття її військова могутність почало стрімко падати, що в підсумку призвело вельми до нерадісного інституціонального фіналу.

Яскравим представником політичної та суспільно-історичної думки Речі Посполитої епохи раннього Нового часу є Анджей Максиміліан Фредро (1620-1679) – польський історик, політик, державний діяч, воєначальник, дипломат, філософ, публіцист і, у цілому – непересічна особистість і політична фігура в політико-дипломатичному житті Європи раннього Нового (Модерного) часу [5, с. 77-92].

1648-1679 роки – це період найбільш продуктивною теоретичної та практичної діяльності Анджея Максиміліана Фредро. Пріоритетними темами його праць є: державний устрій польсько-литовської держави; проблеми війни і миру в європейському міжнародно-політичному житті; співвідношення теорії

та практики демократичних ідей; інституціональна історія, теорія і практика європейської дипломатії; політичні і філософські постулати та категорії в Європі раннього Нового часу; роль короля і королівської влади в Речі Посполитій; міркування про політичну владу; теорія і практика королівської влади, образи і символи влади і т. д. [3].

Політико-правові погляди і дипломатичні концепти Анджея Максиміліана Фредро формувалися під впливом як нормативних документів, так і політико-правової спадщини його попередників і сучасників. У плані ідеології йому були близькі ідеї гуманізму і неостоїцизму.

У 1660 році побачив світ твір Анджея Максиміліана Фредро «Фрагменти листів про мир і війну» [4]. Найбільша за обсягом частина «Фрагментів...» автором була названа «Принципи правління християнських государів». Вони були зафіксовані у вигляді 26 рекомендацій, адресованих монарху [1, с. 205-219].

У цьому творі Анджей Максиміліан Фредро відстоює позиції прихильності принципам миру, принципам пацифізму, і відмови від війн як засобу інституціонального розвитку Речі Посполитої: «...Мудро зробить правитель, який ... утримається від усіх воєн» [4, с. 128-129]. Він вважав, що саме війни виступають стримуючим фактором, головною перешкодою і перепоною для відповідного рівня королівської влади та управління державою.

«Фрагменти листів про мир і війну» цілком сповідують дух колегіальності та демократії у всіх державних справах: від політико-дипломатичних до виборчих: «...разом обговорювати загальне благо. Повинен дослідити і розпитати, чого хочуть піддані» [4, с. 126-127].

Ключовою тезою «Фрагментів...» є постулат про прийняття королем до уваги думки своїх підданих, будь то справи мирські, або військові: «...у мовчанні, прислухатися до дискусії...» [4, с. 130-133].

Посилення королівської влади через її авторитарність, Анджей Максиміліан Фредро вважав неприйнятним для належного розвитку Речі Посполитої, бо це негативно позначиться на світоустрої та військовому протиборстві, міждержавних відносинах і відносинах із сусідніми державами.

Головним недоліком «реформаторів», у т.ч. і «нових політиків», Анджей Максиміліан Фредро вважав їх небажання керуватися при реалізації проголошених проектів і фактичних діях дотриманням традицій державного устрою Речі Посполитої, бути вірними толерантному розумінню концептів «миру» і «війни» [1, с. 205-219; 2, с. 9-13].

Таким чином, основу суспільно-політичних і політико-дипломатичних поглядів Анджея Максиміліана Фредро (1620-1679) склали теоретичні підходи, інтерпретації та трактування про державний устрій Речі Посполитої, особливості королівської влади і речепосполитовської практики державного управління і реалізації королівської влади.

У своїй теорії та міжнародній практиці політичної діяльності особливо дихотомічним для нього стало проблемне питання про право на опір королю, і дихотомія концептів «війна» – «мир». Роль монарха Анджей Максиміліан Фредро визначав, як наставника і повчальника для своїх співгромадян, своїх

підданих. Їх спільною метою має стати досягнення загального блага Речі Посполитої, як в умовах миру, так і війни.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Мерзтва Я.А. «Идеальный монарх» в сеймовых речах Анджея Максимилиана Фредро // Петербургский исторический журнал. – 2017. – №4. – С. 205-219.
2. Циватый В.Г. Ментальные и смысловые интерпретации концептов «война» и «мир» в теории дипломатии и практике международных отношений раннего Нового и Нового времени: ретроспективный и институциональный дискурсы // Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (1918 г. – начало XXI в.): редкол.: А.П. Косов (гл. ред.) [и др.]. – Витебск, 2019. – С. 9-13.
3. Eder M. U źródeł aforystyki polskiej: Studium o «Przysłowiach...» Andrzeja Maksymiliana Fredry. – Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, 2008. – 280 s.
4. Fredro A.M. Scriptorum. – Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2014. – 848 s.
5. Skrodzki M. Andrzej Maksymilian Fredro – polski Machiavelli? // Nowożytnicze Zeszyty Historyczne. Z. 3. O kształt Europy Środkowo-Wschodniej. Materiały z III Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej Historyków Nowożytników. – Kraków: AT Group, 2011. – S. 77-92.

Ярош Н. В.

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (70-ті pp. XX ст.)

Традиційна система навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України потребує постійного удосконалення на основі сучасних досягнень науки та техніки. Важливим елементом цього процесу є використання технічних засобів навчання, оскільки в умовах стрімкого зростання обсягу інформації і зростання дефіциту навчального часу аудіовізуальні засоби дозволяють запропонувати і засвоїти значно більший обсяг знань.

У 60-70-х роках XX ст. створювалися навчальні передачі з усіх шкільних предметів, у тому числі і з суспільствознавства. Оскільки єдиної сітки для всіх шкіл не було, тому автори не могли дати конкретних вказівок з методики їх застосування [1, с. 7].

Шляхи подальшого удосконалення навчання та виховання учнів знайшли своє відображення в постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 1972 р. «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і подальшого розвитку загальноосвітньої школи». В ній йшлося про удосконалення навчального процесу, у тому числі значна увага приділялася застосуванню ефективних технічних засобів навчання, кіно, радіо, телебачення [2, с. 88].

На 1972/73 навчальний рік були підготовлені навчальні телевізійні передачі для уроків з суспільствознавства. За змістом і календарним планом вони були зв'язані з навчальною програмою із суспільствознавства. Для кожного класу був визначений певний день тижня і час передачі. Для суспільствознавства це був вівторок – 3-й і 5-й уроки. Практика роботи

учителів шкіл з навчальними телепередачами показала, що ефективність їх застосування залежала від того, настільки вміло учитель зможе включити цей матеріал в урок.

Для того, щоб правильно і ефективно провести урок і підготувати учнів до перегляду передачі, вчитель повинен був добре обізнаний в методиці проведення такого уроку. Структурно такий урок ділився на 3 частини: підготовка до передачі, сам перегляд і заключна частина.

Перша частина уроку організовувалася учителем, виходячи із завдань уроку. Для цього перед уроком вчитель міг в формі бесіди та обговорення певних питань підготувати до теми передачі, або пояснити новий матеріал, якщо передача не розкривала всієї теми уроку.

Під час перегляду вчитель виписував на дошку незнайомі слова або поняття.

На заключному етапі відбувалося закріплення отриманих знань, пояснення не зрозумілих понять, перевірка завдань, якщо такі були [2, с. 88].

Якщо говорити про навчальні телевізійні передачі 1973/1974 та 1974/1975 навчальних років, можна відмітити, що в тематику телепередач з суспільствознавства були включені нові теми: «Розвиток соціалістичного суспільства» та «Актуальні питання розвитку суспільних наук». Також відмінністю є те, що передачі повторювалися для паралельного класу на наступному уроці. Урок-телепередача з суспільствознавства проходив у 10 класі – вівторок – 2-й і 3-й урок. Тривалість передачі – 30 хв. [3, с. 88].

Головна увага була зосереджена на ідейно-політичному і моральному вихованні учнів, на формуванні діалектично-матеріалістичного світогляду, науковому розумінні закономірностей розвитку суспільства.

Телепрограми не були простою ілюстрацією до уроку, а давали учням загальні уявлення про розвиток природи і суспільства, сприяли поєднанню теоретичних проблем з практикою життя. Завдяки їм поглиблювалися міжпредметні зв'язки, забезпечувалося комплексне вивчення явищ і подій. Навчальні телепередачі позитивно впливали на характер пізнавальних процесів у школярів, сприяли зростанню самостійності та творчості у їх діяльності. Ще однією позитивною особливістю телевізійних програм із суспільствознавства було те, що вони виступали важливим засобом поліпшення мобільності навчального процесу, його постійного і динамічного оновлення.

Ключові слова: суспільствознавство, технічні засоби навчання, середня освіта.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Учебные телевизионные и радиопередачи по истории и обществоведению на 1972/73 учебный год. // Преподавание истории в школе. 1972. № 5. С. 88-90.
2. Учебные телевизионные передачи по обществоведению и истории на II полугодие 1973/74 учебного года // Преподавание истории в школе. 1974. № 1. С. 75-83.
3. Учебные телевизионные передачи по истории и обществоведению на 1974/75 учебный год. // Преподавание истории в школе. 1974. № 5. С. 65-69.

СТАНОВЛЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ В ПЕРІОД МЕЙДЗІ: КОРЕЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ФОРМУВАННІ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю більш глибокого аналізу політичних процесів, що відбувалися у Японії на межі ХІХ – ХХ ст. і стали підґрунтям для провадження агресивної зовнішньої політики японського уряду в Кореї.

Аналіз новітніх досліджень і публікацій. Дана проблема висвітлена у роботах Кузьминова Я. І., Курбанова С. О., Полохала Ю. Н., Сажина В. В., Тагунова Д.Е.

Метою роботи є аналіз політичного та економічного розвитку Японії у період Мейдзі, що сприяв становленню агресивної зовнішньої політики Японії по відношенню до Кореї.

Викладення основного матеріалу. В 1850-х рр. під тиском могутніх тогочасних держав світу Японія змушена була розкрити свій ізоляційний кокон і зіткнутися віч-на-віч із всіма принадами тогочасного життя на світовій арені, де йшла боротьба за територію, ринки збуту, сировину та, перш за все, право домінувати над іншими, бути першими та кращими. А для того, щоб досягти могутності та визнання на геополітичній карті світу, і не перетворитися у сировинний придаток або примітивний, підневільний ринок збуту товарів могутніх імперіалістичних держав, потрібно було провести кардинальні зміни[3, с.211].

Японці добре усвідомлювали, що наявний у державі політичний, економічний, соціальний і адміністративний устрої не здатні захистити державу від імперіалістичних кайданів. Ці обставини, поряд із вже наявними кризовими тенденціями токугавського режиму, призвели до революції 1868 р., що знову надала легітимності імператорській владі. Новий правлячий режим взяв курс на модернізацію держави і провів низку радикальних реформ.

Величезні наслідки для Японії мала військова реформа. Самурайські ополчення були перетворені в регулярну армію, що підпорядковувалася імператорському уряду і комплектувалася на основі загальної військової повинності. Керівну посади в армії займали колишні самураї, а в основу виховання солдатів і офіцерів було покладено кодекс честі самурая - бусідо. Все це надавало японській армії особливо войовничий і агресивний характер.

80-ті рр. ХІХ ст. стали для Японії періодом швидкого промислового розвитку, але активне формування промислової бази не змінило того, що країна, за загальним рівнем свого розвитку, значно поступалася великим імперіалістичним країнам світу. Економічна відсталість знайшла своє вираження і в зовнішній торгівлі країни. Постійна зорієнтованість на зовнішній ринок сировини, що обумовлювалася недостатньо розвиненою та слабкою вітчизняною промислово-сировинною базою і обмеженою емкістю

внутрішнього ринку, стали каталізатором для розробки агресивних зовнішньополітичних планів[1, с.56].

Реалізації Японією її завойовницьких посягань на зовнішній ринок сприяла низка обставин, що виникли в країні після революції та реформ. Перш за все, це була самостійна роль військового сегменту, не менш важливе значення мала агресивність молодих японських підприємців. Передача державою найкращих промислових центрів у руки промисловців стало своєрідним етапом у формуванні зовнішньополітичного курсу. Отримавши цінні об'єкти, промисловці відразу виявили зацікавленість в реалізації продукції цих, як правило, воєнних підприємств, тобто в розвитку агресії. На цьому і зійшлися інтереси воєнного сегменту та промисловців.

Японський уряд вирішив, на початкових етапах становлення імперіалістичних тенденцій, розпочати розширення своїх володінь за рахунок прикордонних острівних територій. У 1974 р. відбулося захоплення о. Тайвань (Формоза), після чого японці усвідомлюють необхідність у завоювання зручного плацдарму для широкої експансії на азійському материку. У ролі такого плацдарму розглядалася Маньчжурія, як найближча до Японії частина Китаю, в той період малозаселена та незахищена. Підступом до Маньчжурії являлася Корея. Вона виступала в ролі мосту, який вів з японських островів на континент[2, с.366].

Корея була васалом Китаю, але розпочинаючи з середини XVII ст. ця залежність носила лише формальний характер. Така формальність політичної егіди Китаю над Кореєю дозволила останній провадити політику самоізоляції, що привела до застою в розвитку продуктивних сил, наукового прогресу, зубожіння культури, ослаблення армії. Корея була економічно відстала, аграрна, бідна на природні ресурси держава, але для Японії вона була ласим шматком, адже її можна було б перетворити в ринок збуту японських товарів та джерело природних ресурсів, яких так не вистачало в Японії, а корейське населення використовувати в ролі дешевої робочої сили. Також це був зручний плацдарм для подальшої експансіоністської політик на азійському континенті.

Отже, Корея розглядалася японцями як зручний плацдарм для подальшого завоювання Азійського континенту, ринок збуту промислових товарів, джерело природних ресурсів та дешевої робочої сили.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кузьминов Я.И. Экономика Японии в конце XIX – начале XX в. / Полянский Ф.Я., Жамин В.А. Экономическая история капиталистических стран, М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – С.208-215
2. Курбанов С. О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С. О. Курбанов. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2009. – 680 с.
3. Полохало Ю.Н. Революция Мэйдзи и реформы управления в Японии/ Ю.Н. Полохало// Управленческое консультирование: История и культура. — 2006. — С.195-205.

Наукове видання

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

МАТЕРІАЛИ

VIII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції

24 вересня 2020 р., м. Суми

Відповідальний за випуск *О. В. Вовк*

Підп. до друку 01.09.2020.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 3,72.

Ум. фарб.-відб. 3,72. Обл.-вид. арк. 4,33.

Тираж 50 пр. Вид. № 44.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.